CENTRALA REDACTIILOR ... BIBLIOTECA ... R.S.R.

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ● Redactor-șef EUGEN BARBU ● ANUL X — Nr. 6 (250) Sîmbătă 11 FEBRUARIE 1967 — 8 PAGINI, 1 LEU

săptămîna

literatura de informare

Succesele obținute în făurirea și dezvoltarea culturii noastre socialiste sînt impresionante. Pe toate meridianele, specialiștii au acceptat ca pe un factor de maximă evidență faptul că în România, bucurîndu-se de o îndrumare competentă și dezvoltîndu-se într-un cadru material deosebit de propice, cultura cunoaște o înflorire fără precedent, rivalizînd, în tempo-ul dezvoltării, cu țări de străveche tradiție culturală. Activitatea editorială constituie unul dintre principalele elemente care dau dimensiune unei culturi, iar rezultatele obținute de aceasta oferă posibilitatea determinării concrete, obiective, comparative a succeselor înregistrate. Dinamica activității editoriale trasează în același timp pregnant, inatacabil, perspectivele, sugerînd amploarea pe care o va cunoaște dezvoltarea culturii, dar și liniile de forță pe care se va înscrie.

De la an la an, atît numărul de titluri, cît și tirajele cresc substanțial. Dacă în 1960 au fost publicate 6 335 titluri într-un tiraj de 51 393 000 de exemplare în 1965 au fost editate 8 422 titluri cu 78 024 000 exemplare. Pentru a înțelege anvergura acestor succese este suficient să amintim că potrivit statisticelor UNESCO, România se situează pe unul din primele locuri în lume în ceea ce privește producția de carte. Raportînd tirajul global la numărul populației, rezultă că, pe cap de locuitor, se difuzează anual aproximativ 4 volume. Cifra este impresionantă, România situîndu-se înaintea unor state cu vechi tradiții culturale și editoriale (printre altele Franța și Anglia care tipăresc doar 3 cărți pe cap de locuitor).

Baza materială creată sectorului editorial, precum și exigențele actuale ale cititorilor impun pentru viitor o sporită atenție direcțiilor în care se va dezvolta activitatea editorială pentru acoperirea multilaterală a tuturor necesităților de ordin cultural și a diversificării producției de carte pe categorii de cititori .Recent, Dumitru Trancă a sugerat în judiciosul articol *Enciclopediile: act de cultură națională* un vast program de activitate privind inițierea unor lucrări de caracter enciclopedic, menite să ofere specialiștilor cărți de referință indispensabile cercetării în toate domeniile. În rîndurile de față ne propunem să atragem atenția, completînd sugestiile articolului citat, asupra problemei *literaturii de informare* încă insuficient prezentată în planurile de apariție ale editurilor.

Lucrările cu caracter de informare generală, de răspîndire a cunoștințelor, n-au lipsit nici pînă acum din planurile editurilor, dar atenția acestora s-a îndreptat cu precădere asupra cărții de cercetare științifică sau a editurii operelor beletristice. Merite importante în promovarea literaturii de informare și-au cîștigat în primul rînd Editura Științifică și Editura Tineretului, care au căutat să acopere parțial lacunele imense existente în acest sector, printr-o serie de colecții. Colecțiile Editurii Științifice. (*Pagini din istoria patriei, Pagini din istoria universală, Pe harta lumii*, precum și colecția cu caracter enciclopedic de răspîndire a cunoștințelor cultural-științifice) cunosc o largă răspîndire și și-au cîștigat cititori statornici. Încep să se impună atenției și colecțiile *Popoare, culturi, civilizații, Savanți de pretutindeni* și *Mica enciclopedie*, inițiată recent.

Editura Tineretului patronează cîteva colecții care au adus reale servicii tinerilor cititori, ajutîndu-i în efortul lor de a dobîndi cunoștințe cît mai bogate, în domenii variate. Tinerilor li se adresează colecțiile *Oameni de seamă* (care a găsit o largă audiență), *.Biblioteca Școlarului, Știința învinge, Mîini îndeminatice, Oameni și locuri* și seria de micromonografii. Colecția *Sinteze* este menită să ofere o viziune generală, succintă asupra diferitelor discipline umaniste. Se preconizează, de asemenea, lansarea colecției *Lyceum* în scopul de a oferi elevilor din învățămîntul mediu posibilitatea de a-și lărgi cunoștințele la disciplinele recomandate de programa analitică. Micilor elevi le sînt destinate seriile *Orașele patriei, Mari navigatori, Mari descoperitori, Copilăria oamenilor iluștri*, ale căror apariții nu sînt prea numeroase.

Istoria scrisului și *Asaltul cosmosului* sînt două enciclopedii adresate copiilor dintr-o serie care o dorim cît mai numeroasă.

Editura Meridiane nu are o activitate notabilă în această direcție, iar Editura pentru literatură, care ar fi putut prin intermediul popularei colecții *Biblioteca pentru toți* să contribuie la difuzarea genului de literatură discutat, rămîne în continuare datoare.

Acest succint bilanț relevă însă pregnant faptul că, în ansamblu, lite-

CONSTANTIN MĂCIUCĂ

(Continuare în pag. a 7-a)

Ion Cărămidar

●

„MEDITAȚIE"

(lemn)

distinguo

cordovanii, ediție și lectură nouă

„Vine iară primăvara!... / Pe la mine pe la poartă șopotesc grăbite pîrîiașe tulburi. Șoptesc și bolborosesc și se duc din ce în ce mai repede la vale,... / Vine iară primăvara!... / Nourii de pe cer și negurile din văgăuni s-a fărîmițat și s-au risipit — ca zdrențele s-au făcut... / Vine iară primăvara!... / Locurile scăpate de pînza învîrtoșată și sură a zăpezilor, cîte-o șeștină ori cîte-un șold de colină, fumegă părelnic..." Cu aceste ritmuri de proză larg cadențată, asociabile prin repetiții de vers-et cu tehnica prozei lui Zaharia Stancu, începe și se încheie masivul roman rural Cordovanii *(3 vol.) de Ion Lăncrănjan reapărut de curînd în ediție „revăzută".*

După cum se știe de la întîia apariție, romanul acesta e povestea dramatică a unei familii țărănești și a unui sat de pe Mureș, care intră în prefaceri sociale și psihologice prin cooperativizarea agriculturii românești. Despărțirea de sentimentul proprietății individuale, trecerea graduală a satului la noile relații colective și, îndeosebi, felul cum procesul social e ajutat să se împlinească de compunerea omenească chiar a sufletului individual (încredere, neîncredere, ambiție, mîndrie, invidie, dragoste etc.), dau narațiunii contur realist. adîncime psihologică, și credibilitate.

Cum însă, autorului, i se cunosc bine, ca virtuți creatoare, aptitudinea realistă și intuiția omului în grup, a devenit poate mai interesant, după amplele comentarii critice ale problematicii acestui roman, să se stăruiască asupra remarcabilei compliniri poetice cu care Lăncrănjan își cumpănește neîntrerupt realismul. Căci opera lui ,văzută între realitățile noastre literare, își trage indiscutabila noutate din verismul viguros al lui Liviu Rebreanu (Ion, Răscoala) *contrapunctat de poezia descriptivă a lui Geo Bogza* (Cartea Oltului).

Acest ultim aspect al talentului său e pus în vedere mai întîi de paginile, cu care romanul începe și se sfîrșește; indicarea ținutei lor „literare" prin citatul inițial susține deaceea o semnificație mai largă, privind una dintre constantele prozei lui Lăncrănjan. În adevăr țesătura narativă de evenimente și individuale și obștești cuprinde adesea adevărate trîmbe descriptive, evocări aproape lirice de nopți, de anotimpuri și de priveliști cîmpenești, pe care cititorul le reține după lectură ca frumuseți proprii ale memoriei sale. Mai întinse sau mai reduse, tablourile de natură seduc atenția cu atît mai mult, cu cît ele alternează momente de dramatism și chiar de brutalitate. Puterea lor de farmec sadovenian se poate crede, de cele mai multe ori, că ar fi înrudită cu aceea din romanul rus, îndeosebi a lui Șolohov.

Viața tainică, deși adînc foșnitoare și unanimă, a cîmpurilor în rodire este însă intuiția predilectă a romancierului nostru. „După cîte-o ploaie, vara ierburile rămîn culcate la pămînt, bătucite și strivite, pînă la ultimul fir... Vîntul nu se mai împiedică de nimic și trece peste holde și peste ierburi ca o sanie care alunecă în hău. Și aerul, parcă plutește și el deasupra pămîntului, în gol, tremurînd. Apoi, mai tîrziu puțin, în aceeași zi, ori după două-trei zile, după ce lumina soarelui prinde puteri și se face mai dulce, se trezesc și ierburile din amorțeală, pe rînd, tresărînd ușor, ici și colo, dezlipindu-se încet de pămînt, de tină, picotind, foșnind neîntrerupt. În clipa aceea, cînd încep ierburile să se trezească și să se ridice spre soare, spre lumină, nu se mai aude nimic altceva în afară de foșnetul lor molcom. Pînă și răsufletul cunoscut al pămîntului de fiecare zi, se oprește atunci".

Iar la asemenea evocări, avînd același rost de compensare estetică a narațiunii realiste, romancierul adaugă admirabile scene de erotism deopotrivă de viguros și gingaș. Astfel iubirea dintre Lae și Parasca obține, de la talentul autorului de a se mișca totdeauna pe registrul dublu al violenței și al gingășiei, reliefuri

VLADIMIR STREINU

(Continuare în pag. a 7-a)

de vorbă cu

i o n p a s

Criticii sînt unanimi în a aprecia că, actualmente, literatura noastră trece în toate sectoarele sale prin o perioadă de efervescență creatoare. Cum apreciați stadiul acesta, ce caracteristici vi se pare că are, credeți că în literatura noastră se manifestă tendințe înnoitoare pozitive?

— Aprecierea nu este exprimată numai de critica literară, dar, ceea ce este și mai îmbucurător, de masa largă a cititorilor al căror număr lasă, zi cu zi, aș putea spune, tot mai în urmă tirajele cărților tipărite. Constatarea, adaug, se impune deopotrivă cu privire și la celelalte domenii ale creației : teatru, muzică, plastică. Tendințele înnoitoare sînt, la rîndu-le, o realitate care trebuie consemnată, dar pe care o salutăm *numai* — țin să subliniez cuvîntul — în înfăptuirile ei pozitive. Cu părere de rău sînt nevoit să menționez că această bucurie nu ne este oferită totdeauna.

Cum apreciați climatul actual de dezvoltare al literaturii noastre?

— După o nu prea lungă și, evident, regretabilă perioadă de, aș zice, tulburare a apelor (mă refer la unele polemici în care își făceau loc invectivele) climatul a redevenit propice bunelor relații între scriitori și, ca o urmare firească, dezvoltării fructuoase a creației literare. Nu consider nelalocul lor, ci dimpotrivă, discuțiile, oricît de vii, cu singura condiție ca ele să fie principiale și să folosească tonul urban. Înaintașii ne-au oferit, în privința aceasta, exemple pe care este obligatoriu să le urmăm, cu atît mai mult cu cît, călăuziți de aceeași ideologie, slujind aceeași cauză, formăm un singur front care nu poate fi decît strîns, unitar.

Ca președinte al Institutului Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea v-am ruga să ne spuneți cîteva lucruri despre ecoul literaturii și în genere al culturii române în aceste momente pe plan internațional.

— Este de la sine înțeles că, printre alte acțiuni întreprinse de Institutul Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea este și aceea de a face cît mai cunoscută literatura noastră peste hotare, fie înzestrînd bibliotecile cu lucrări valoroase, fie venind în întîmpinarea dorinței unor personalități competente cu care întreținem legături de colaborare, de a o populariza pe calea scrisului și a conferințelor sau de a o tălmăci și edita. Intră în categoria prietenilor noștri, cunoscători și prețuitori ai valorilor literare românești, Amita Ray din India care, în ultimii doi ani, a tradus și tipărit pagini din Caragiale și Sadoveanu ; Keita și Yohei Hijikata, Tatiana Nomura, profesorul Hamuri Tanaka, Atsushi Naono care, cu sprijinul Asociației de prietenie Japonia-România, au făcut cunoscută țării lor „Scrisoarea pierdută" a lui Caragiale și o parte din creația lui Eminescu, Coșbuc, Vlahuță ; îl avem, în Brazilia, pe Nelson Vainer care, între anii 1963—1966, a dat la iveală două antologii, una de proză românească, alta de poezie, în afara „Povestirilor din război" ale lui Sadoveanu și a „Scrisorii pierdute" ; este în Ceylon, G. Wijesurya, traducător, anul trecut, al „Nopții furtunoase" și al povestirii lui Sahia : „Revoltă în port" ; în Mexic a făcut cunoscut, prin traducere și tipărire în două ediții, German List Arzubide, poemul Mariei Banuș : „Ție-ți vorbesc, America!" ; oaspete al I.R.R.C.S.-ului în urmă cu cîțiva ani, scriitorul australian C. B. Christensen a tradus, între 1946—1966, „Florile de mucegai" ale lui Arghezi, un număr de poezii ale Ninei Cassian și nuvela lui Francisc Munteanu : „O felie de pîine". Enumerarea pe care o fac, nesistematizată și incompletă, se referă la meridiane îndepărtate, anume pentru a arăta pînă unde a putut pătrunde scrisul nostru. Pe bază de contracte cu I.R.R.C.S., scriitori de prestigiu internațional ca Rafael Alberti și Miguel Angel Asturias au tradus și editat clasici ai literaturii române : Eminescu, Arghezi, Sadoveanu. În aceleași condiții este în curs de apariție o antologie a poeziei noastre contemporane, pe care a alcătuit-o Pablo Neruda. Adaug că, datorită Institutului, materialului documentar și seturilor de fotografii trimise de el, s-au alăturat omagierii lui Alecsandri și Coșbuc, prin ședințe festive și expoziții, un număr de Asociații de prietenie, instituții de cultură și personalități proeminente din țări ale Europei, Asiei, Americii latine. Dați-mi voie să mă opresc aci. „*Luceafărul*"...

— Prin calitatea și varietatea lucrărilor pe care le publică, „Luceafărul" se situează, evident, printre revistele noastre literare care sînt citite cu deosebit interes. Lui îi revine în principal meritul de a fi lansat numeroase talente, dintre care unele pot fi socotite de pe acum ca definitiv consacrate. Mi se pare, însă, că în prezent „Luceafărul" se adresează, prin conținut și înfățișare, mai mult acelor cititori care pot să fie deopotrivă și ai altor publicații literare, decît tineretului propriu-zis, din școli și de pe băncile facultăților. De asemenea, este mai puțin decît într-o mai de mult formă, un ajutor al dascălilor acestui tineret. Dar aceasta poate să fie numai o părere a mea.

SPORT

spirale

Săptămîna aceasta iarna mi s-a părut un anotimp ireversibil. Totul mă chema la schi, undeva în munți și amintirile m-au bîntuit. Am călătorit mult sub cernerea zăpezilor și am un sentiment de acuratețe cînd mă gîndesc că în aceste luni reci natura mi se pare cu totul pură și oamenii cu nimic agresivi. Frigul și candoarea peisagiului mă apără parcă de brutalitatea lor. Ei nu-mi mai apar ca în viziunile lui Hieronymus Bosch, feroci, bănuitori, chinuiți de monștri. Lumea stă parcă sub o sferă de sticlă ca în viziunea aceluiași din **Grădina delicilor**. Totul pare amorțit, sub o calotă de ghiață, gata să se nască, isbucnind din această greață a naturii copleșite de o mare catastrofă. Dacă memoria nu-mi face feste în alt tablou, Bosch desenează sub picioarele unui monstru de-al său două patine legate rudimentar cu sfori. Păsăroiul (e vorba de **Tentația sfîntului Antonie**) poartă în plisc o hîrtie și pe cap o pîlnie răsturnată în care e înfiptă o creangă. Peste urechile nevăzute filfîie un fular pestriț aducînd cu doi ciorapi. Labele sînt ascunse sub o pelerină roșie și senzația de plutire pe șinele improvizate e foarte vie. Gîndul te duce la Bruegel, la vînătorii lui urmați de ciini în peisagiul hibernal. Tabloul aflat în muzeul din Viena mă obsedează prin adîncimea înghețată a peisagiului, prin detaliul acelor păsări negre ce traversează panorama rustică în care se disting două patinoare pe care siluete bărbătești se joacă cu mingi.

Martin Schongauer în **Nașterea** sa situează ieslea Mîntuitorului într-un peisaj nordic, dominat de zăpadă în care cei vestiți de ivirea fiului lui Dumnezeu vin printre nămeți ajutîndu-se de niște bastoane ca acelea ale schiorilor.

Motivul alunecării pe gheață îl găsim și la Hendrick Avercamp într-un **Peisaj de iarnă**. Tabloul aflat într-o colecție din Amsterdam se înrudește cu acela al lui Bruegel, prin aglomerarea de personaje, prin motivul aproape comun și mai ales prin acea părăsire a aerului de iarnă în care plutesc deasemnea păsări. Trece o sanie, lumea se joacă într-un culoar de perspectivă amănuntită, în fundalul căruia parcă zăresc **Barbizonul** ! Van der Neer în descrierea peisagistică a unui riu iarna pe care oamenii se joacă cu săniuțele, înfățișează practic un fel de bocheș primitiv.

In Muzeul din Dresda se află un tablou al lui **Isaack** Van Ostade în care peisagiul olandez al morilor este însuflețit de focuri pe zăpadă, de clini neastîmpărați pe gheață. Jocurile copiilor din fundal amintesc patinoarele primitive, cerul are ceva dramatic, apăsător, e o iarnă umedă, lipsită de glaciaritate, cu ceva morn în ea.

Claude Monet în peisajele sale de la Honfleur și Vetheuil te invită în visarea iernii. Arbori, clădiri, o cărută, totul vibrează de frig și de o așteptare ternă. La Sisley **Zăpadă la Louveciennes)**, strada din prim plan aduce flagrant cu o pîrtie. Lipsesc săniuțele și scoborîtorii curajoși. Satul breton dintr-o pictură de Gauguin, apăsat de dezolarea ultimului anotimp nu evocă deloc sportul sau plăcerea gheții, el nu are decît gravitatea naturii părăsite și culorile sumbre.

Utrillo în **Notre-Dame de Clignancourt** înfățișează geometric un squar înghețat. Motivul dominant este și aici al iernii și al credinței. Peisagiul e străbătut de rarii trecători în care e greu să vezi oameni dispuși la glume. Zăpada, un felinar nins ca și în celălalt peisaj dominat de **Sacré-Coeur**, cu urme adînci în neaua pură lăsate de trecători.

Marquet evocă un Paris solemn sub căderea grea a fulgilor. **Pont-Neuf-ul** și **Cheiul Conti** au în ele ternarea viscolului, briza ascuțită a unei luni de ianuarie cînd vrei să găsești repede o cafenea bine încălzită.

Iarna lui Chagall e un amestec de peisaj realist, cu trei case de birne, în fața cărora pictorul a tras cu penelul sigur silueta unei pendule cu aripi. Timpul are trup de femeie și arată o oră oarecare. Senzația e de stranie caricatură și de transmiterea a unui mesaj secret al imaginației.

Nu pot să-i uit pe Andreescu, pe Tuculescu, pe Tonitza, cu pasta lor groasă și dramatică, evocînd zăpezile țării și nămeții unor tinuturi de departe. De lîngă **Cula** lui Petrașcu pe care o am pe un perete, parcă acum au plecat stinile și sus, undeva în încăperi secrete s-a pus mămăliga la foc. Afară o să cadă seara, cu aripile ei de plumb. Nămeții au și început să se albăstrească...

EUGEN BARBU

Agenda cenaclului „N. LABIȘ" (124)

Seara de luni 6.II. a.c. a fost din nou consacrată poeziei. Vasilica Moțoc și Bujor Voinea au citit cîteva poeme, unele mai mult, altele mai puțin bune, care au ilustrat, fără îndoială, lirismul și, în ultimă instanță, talentul celor doi tineri poeți, recunoscut la discuții de majoritatea vorbitorilor (N. Buliga, I. Radu, I. Constantinescu, A. Cristea, Violeta Zamfirescu, Dragoș Vrăuceanu ș.a.) Versurile Vasilicăi Moțoc se remarcă printr-un fel de instinct obscur al frumosului, ivit dintr-o sensibilitate deosebită față de lumea înconjurătoare, lirismul ei manifestîndu-se în spontaneitatea imaginilor ; evident, poeta mai are multe de învățat. Dintre poemele pe care le-a citit, cel mai mult au plăcut Blestem și De dragoste ; în celelalte se străvede oarecare mimetism și teribilism la modă, superficial.

Bujor Voinea începuse vijelios cu o poezie care a stîrnit aplauzele celor din sală. Apoi, pe măsură ce citea, entuziasmul săli a scăzut sub zero grade. Cum spunea Ilie Constantin, nici una dintre poeziile lui Bujor Voinea nu-ți rămîne în minte, nici una nu este „deplină", dar din toate se conturează un poet. Din păcate, lecturile sale par cam subțirele, grindina grandiloccnței, sfîșiind crîncen fîravele frunze lirice originale — sau, cum se exprima foarte plastic I. Lazu : „poetul construiește mai mult decît îl țin cărămizile". În consonanță cu ceilalți vorbitori, Eugen Barbu a apreciat pozitiv nalvitatea versurilor Vasilicăi Moțoc, în ciuda inegalității lor valorice, și a subliniat teatralismul sonor, descriptivismul gălăgios al lui Bujor Voinea.

În ședința viitoare vor citi Gh. Istrătescu (proză) și Alexandru Dumitrache (poezie).

cărți ● cărți

IOANID ROMANESCU:

singurătatea în doi

Aflată la întretăierea cîtorva zone de influență, poezia lui Ioanid Romanescu ne pare a fi, în ce are mai reușit pînă acum, de extracție bacoviană. Faptul, altminteri, e destul de evident, universul său stînd în liniile sale mari sub semnul solitudinii : *Nu am văzut nimic, nu am avut timp ; mi se pare că doar o femeie, cîndva, / dar este de mult — și i-am dat în schimb, / o tristețe atavică, grea (Nisipuri călătoare).* Sau : *Mai lunecă prin mine ca o lumină plînsă, / cît ochiul meu e rană și nu se poate stinge ! / e gara prea aproape — și trenurile mi-au / dactilografiat trei sferturi de meninge (Sonet burghez).* Prezent peste tot, covîrșitor, acest sentiment de tristețe patronează toate relațiile poetului cu lumea înconjurătoare. Într-un loc planează asupra rememorării copilăriei ultragiate *(Prima mea noapte a fost aminată)*. În alt loc se adaugă sentimentelor de dragoste : *Să te-nvelești cu albă umbra mea, / cum eu de tine-s veșnicul flămînd ; / mai mult aici nu visez a avea... (Veghe).* Ipostazele nu sînt, deci, totdeauna aceleași. Ironia, sarcasmul, fabulația în plin grotesc *(Ave Maria)* ascund pe undeva dorința nemărturisită, voința expresă a autorului de a se învălui în tristețe ca într-o haină. Efectele obținute ar fi putut fi desigur remarcabile : pe fundalul unui sentiment puternic, dominant, un poet poate broda viziuni de o plasticitate neobișnuită. Faptul nu se întîmplă și la Ioanid Romanescu unde elementele universului poetic sînt recrutate haotic, fără doza de unitate dată de aderența la un anumit mod de percepere a lumii. Rolul unificator al sentimentului este astfel anulat. De aici pînă la înfățișarea lui în ochii cititorului ca o fluvie, ca o aparență, nu mai este decît un pas. De altfel înclinația poetului spre artificiu, absurd, sau tuseuri chiar spre bogue face să dispară cîteodată orice notă gravă dată de existența unui fundal dominator, efectele obținute ținînd exclusiv de joc, de gratuitate : *De-atîta dragoste mi-e groază să nu incendiez orașul ; / cînd te aștept respir agonic de parc-aș înghiți triunghiuri, / și la fereastra dinspre noapte aud cum se curbează sticla / ce-mi strangulează cerul gurii, cu flori de gheață carnivore (Obsesie).* Și mai puțin plăcut este rezultatul obținut prin aplicarea unor atari procedee în elaborarea poeziei de dragoste. Efectul nu este bizar, ci hilar, șarjarea și violentarea limbajului, departe de a crea un peisaj halucinant, menține o notă de rizibil și grotesc : *Emblemă-ți va fi limba mea spintecată-n patru, / nu tremura cînd din metalice vertebre / pe vremea de flux voi plesni !... (Metempsihoze).* Trădînd înclinarea autorului spre expresia nudă, despuiată de metaforism și simbolistică, versurile lui Ioanid Romanescu ne cuceresc uneori prin simplitate și firesc. Decantarea metalului de zgură în o viitoare apariție editorială ni se pare cu atît mai firească cu cît versurile publicate în ultima vreme în reviste vădesc un poet în plină evoluție.

GRIGORE ARBORE

NEGOIȚĂ IRIMIE:

dor de infinit

Autorul se vrea un cerebral care urmărește cu o pasiune febrilă jocul ardent al ideilor și „infinitul" înseamnă la el sete de cunoaștere, de depărtare, de explorare temerară a necunoscutului : *Ți-e sete, văd de depărtare / Pe unde rîmele te frig / Ci, urcă, vino către Soare / Din toate zările te strig !* Febra răsăritului îl mistuie, poetul aleargă prin codri de tăceri, *prin stepe de singurătate* și se întoarce către pămînt *mai pătimaș în patimi și-n cuvînt*. Există în versurile lui Negoiță o neliniște care ascunde intenția de înnoire spirituală, atestă aderențea la comunitatea umană aflată în continuu progres : *Văd fiyuind sonde cu fructea-n soare / ce-mi urcă versul în mușchi rotitoare / Și-i cresc sub boltă ecoul profund / Și zările țării-mi răspund*. Sarja creată de lava cuvîntului îl preocupă intens pe căutătorul de „infinit". Spațiile cosmice îl ademenesc, dorește să se avînte către ele : *Ca două vîrste ne rotim / Sub cer în seruri paralele*. Același dor către pătrunderea necunoscutului îl simțise și în copilărie *Eu de cînd eram copil / De cu zori și pînă-n seară / Mă-nălțam peste cîmpie / Ca o creangă de april / Arcuită către vară*. În jocul tulburător al „culorilor de toamnă" poetul se aruncă pe „cai de foc" și strînge luceferi cu brațul sting. Aspirația spre lumină, spre puritate se pronunță cu o limpezime certă : *Focul sălbatic ce-mi ardea în vine / Înflăcărase iarna solitară* sau : *Dor de înalt / Coborît spre pămînt / Ca un mesteacăn / Răsucit către vînt*. Amenințările dușmanilor omenirii nu-l înspăimîntă, imperativul misiunii sale nu dispare după voia oricui : *Să stau sub boltă ca la o răscruce / Pe unde drumurile se-ntretaie toate / Să arăt drumul drept care te duce / Către zări multiplicate*. Din cele arătate pînă acum, reiese, cred, că universul liricii lui Negoiță conține accente majore și invită la meditație lucidă. Trebuie să remarc și faptul că, uneori, volumul produce o impresie de insatisfacție. Aminteam anterior că în majoritatea pieselor lirice descoperim consecvent o idee artistică unică, acea pornire către ineditul fascinant (sezisabil, bineînțeles, și în spațiile interplanetare, dar și în viața terestră, obișnuită). Nimeni n-ar putea obiecta împotriva acestei onorabile tendințe poetice. Numai că această unilateralizare a temelor lirice, presupune un plus de nuanțe, o vibrație tumultuoasă în țesătura versurilor. În anumite cazuri, însă, poetul nu depășește stadiul notației seci a ideilor. Reluînd mereu același fir, Negoiță alunecă în artificiozitate, în monotonie obositoare. Tonul monocord răsună pe alocuri. Iată și exemple. Zborul timpului, foamea noului îi provoacă un zbucium care se convertește liric în formulări banale : *Viața, undeva, e un fel de tren / Călătorim în fiecare zi / Coboare pasagerii care pleacă / Să aibă numai de unde veni !* Depistarea dramatică a incertitudinilor pe care le mai avea (comparabilă cu naufragiul lui Robinson, spune poetul, doar că în prilejul de față, ne aflăm în zona „ideilor concrete") este transfigurată în platitudini supărătoare : *Și păsările nopții din mine au țipat. / De atunci, comand cafeaua cu zahăr separat !* Metaforizarea ar fi trebuit să completeze registrul sărac al expresiei lirice confecționate. Este posibil ca autorul să-și fi propus să apeleze cîteodată la nuditatea cuvintelor. Oricum, într-o serie de piese, se manifestă sărăcia imagistică și lexicală : *Dar eu mă-nalț, am mai crescut cu-n zbor / sonorizînd văzduhul anilor / Cu tinerețea mea ca o rachetă / Rotindu-se mereu peste planetă*. Aș mai îmbogăți exemplarele, dar nu mi se pare util. Negoiță Irimie este un temperament liric robust, cu predilecție pentru poezia ideatică, densă. Deocamdată, mai are însă de învins pericolul repetării manieriste și, nu o dată, anemia verbului.

MIHAI BOTEZ

Căprarul înaltă mareșalul

Emite niște critici literare... de la o vreme, se grăbesc să acorde în literatură grade de ofițeri superiori unor confrați mai tinerași. Există o veritabilă situație critici vechi care cantă să-și recicleze și să înșiruiască în grad, prin contrast propriul pe cîte unul pas altul mult mai tînăr. Motivele, considerentele sînt diferite și personale : în funcție de tactică și strategie ceiul mai recent dintre de inițiați cel mai tînăr și cel mai cetățean, frînd în momentul de față, personalitatea lui Călinescu. Și apoi decă nu se înțelege în această folosește de vreo ilustrație scriitor pentru a și el însuși un grad. Paradox ? Nu. Căci raționamentul lor e simplu. Decă nu reușesc să-i destituie să-i trasă pe rang inferior marelui critic atunci nu vor mai fie ofițeri ei înșiși : mînuiți ei înșiși Călinescu. Acesta este numai un aspect al „campaniei". Mai stat și altele, derivînd dintr-o mănoasă și nesecată cotorie. Cert rămîne însă un fapt că pentru toate acestea pe vremea „grădaților" se decorează cu sporite rîvnite

ovidiu genaru

păstrători de poveste

Păstrătorilor de poveste
din încenușatele sate
gura aurită le este
ascultă-i cetate.

Turme de capre li-i sîngele
mulțumit cu puținul ;
vale grumazul, copilul
e lerul nălțat și alinul.

Pentru noi nesinguratecii,
întîrziații prea tineri
ei sînt moaștele astrului
mirelui icoanei Vineri

Sînt glasul de pămînt. Și focul.
Al celor de demult. Cocoșul.
Taraful nunților. Ghiocul.
Și din ceramici baba, moșul.

Uscați ei se hrănesc cu hîrtul
spirit al morților din sat,
nu doarme-n carnea lor uritul,
anul lor mare s-a uitat.

Spre ei mă-ndemn, spre guri de basm
cetate ascultă-i : sînt rari
și sihaștri ca munții
cei înveliți în negure mari.

tîrg de oale

Ei stau ca munții sub crai nou.
Ei nu sînt de ici-colea ci de sub sprînceana
muntelui, unde ciinele paște sînziene
și fluierele cresc în copaci.
Ei sînt senini, nu strigă hai la oale,
alți aștri cad și-ngroașă mușchiul casei.

Ei merg încet să nu se spargă-n fîn
baba și moșneagul de ceramici.
Pe dînșii de la Buda-Veche
nu-i vezi grăbiți, ei au tot timpul.

dor

Vulturi de bronz pe Valea Oituzului
stau într-un zbor fix deasupra eroilor
cu pămîntul în ghiare.

Aici unde zac în pulbere veșnică
cu fața în jos și casa pierdută
totuna le este de plouă ori suflă un astru
asupra lor bură de aur.
Cu lacrimi de rășină îi plîng pădurile
în nopțile adînci ale neamului,
vîntul se sfîșie în ciocuri,
o rugină verde se depune pe aripi,
pămîntul din ghiare e un cap de erou.

Aici e paza trecătorilor și straja.
La izvoarele coniferelor pe Valea Oituzului
vulturii de bronz duc dorul nebun
al vulturilor de carne.

înserare

Un amurg peste muntele de cuarț
e cocoșul stacojiu ce țipă pieirea
unei zile. Și izvorul adoarme printre pini.
Ne supunem acestui cheag al somnului,
cabana se agață într-o singură lumină
de muntele înnoptat.
E cineva acolo care citește o carte
cu ochii de febră, apoi, vai stinge și el
Ce nepătrunsă boltă și-nstelare,
briza de munte ca un fruct tăiat,
cenușa rămasă de la coapsele tale
și înmugurirea odihnei mîine în zori
printre pini și izvoare virgine.

alegere

Din ramura tracică în țara rotundă
așa ne-am ales :
cine trece prin această săgeată
să-și facă-n cîmpie colibă,
cine prin sulița, păzească hotarele,
cine prin otravă, căpetenie fie.
Bărboșii, părinții de turme și de albine —
spre munți, copiii iscoade, femeile
nesterpe, (anul și pruncul) să fie neam.
Din căpetenii peste sute s-au ales peste mii
apoi Decebal și pînă la nori nimeni
să rînduiască paza neamului.

iosif naghiu

patria

Poate-i sclipirea tîrzie a zăpezii
căzută pe crengi
sau sunetul simplu de fluier
coborînd către iarnă din mit,
zilele copilăriei pierdute pe tampoane de trenuri
intrate în grevă
cînd ziarele se tipăreau direct în copaci...

Privește dincolo de-aceste străvechi arhitrave
și ai s-o vezi născîndu-se din retragerea
marilor ape
cînd peștii-n refugiu nebun
se smulgeau clocotind din mușchii copacilor
și de atunci ne așteaptă o barcă pe țărm
ca o cheie uitată
în ușa albastră
a mării...

Nu trebuie să mergi prea departe
plînset sau rîs
clanța ușor aplecată de lună,
orașul de aer al deltei
zumzăind
peste plesnetul dulce, de lemn, al lopeților,

și dacă te uiți mai atent
timpul adînc ce sclipește
pe lentilele speologilor,
surisul post-mortem al celui învins
aducerea lui tîrzie-ntre lauri...

Și astfel sîntem și noi un popor al renașterii
bogat în eroi, meditații de marmoră,
în uitări, în speranțe, —
coloane mereu infinite,
cu doinele noastre de jale
cumpărate de turiștii străini
ca niște relicve ale suferinței
alături de șterse icoane
pictate cu mîini anonime
de ii, de ștergare-nflorate, —
arhaice însemne de frumos, în care
cotropitorii ni i-am sugrumat.

aventura

1

Seara-n odaie așa se aprindea lampa ;
Puneam pălăria de tablă
pe creștetul flăcării
și mama cînta-ncet din boala ei
sub grinda mare ce tăia în greieri...

Eu ascultam încălzind în pat
locul fratelui meu
golit de mistere
plutea în jur un aer de-așteptare
îl așteptam pe tata să vie din cîștig
așteptam bezna groasă care-i curgea pe
față
tramvaiul cu buretele de zgomot,
pe fratele mai mare
plecat după mueri,

și așteptînd se auzea afară
crescînd copacul mare prin furnici
țărîna, foamea, limba obosită
a ciinelui care lingea ceva

și lacrimile ne podideau fără voie.

4

Mi-am părăsit copilăria
încrustînd cîteva semne pe-o poartă
cu un briceag în formă subțire de pește.

Imi închipuiam că așa se pleacă din ea bărbătește...
„Cine ești mă întreba răstită din iarbă
o păpădie de sunete
și eu mă legitimam cu versuri
și uneori
cu vîrtejurile furioase pe știința mea
care dizolva subiectul și norii
pe iscusința care mă făcea nevăzut
trecînd prin alge-n năvi
cu marinari
deși încă nu împlinisem vîrsta
deși
cunoscusem marea doar din cîteva
cămăși transpirate
în timp ce ele ridicaseră
pînze împotrivite de ceață
rotunjeau atelaje de vînt

și cariatide-nlemnite
îmi făceau greu loc
în prova destinului.

smaranda jelescu

făgăduință

Nu am prea multe lucruri ale mele
N-am învățat niciodată prea bine să număr.
M-am uitat peste tot unde am surîs odată
Și n-am avut niciodată timp să mă-ntorc, să m-adun
O, ce fericire nemăsurată,
Am rămas atît de puțină,
Am dat aproape tot.
Va trebui să mă-ncheg din nou,

ION PACEA „Portret"

2

Apoi veneau marinari în cămăși foarte uzate
și ne povesteau despre moarte...

Noi o vedeam ca pe un continent
la care se ajunge foarte greu
și după ce plecau
ne frecam cămășile de depărtare
și aventura se apropia de noi
era mai aproape ca frații noștri
plecați pe front
era mai aproape ca părinții noștri
deghizați în copaci
din motive ilegale pe care nu le pricepeam...
Dar noi treceam tăcuți pe lîngă ei
și n-avem voie să-i recunoaștem .

...Și-nțelegeam tristețea de-a fi orb...

3

Dar mai ales noaptea mă răzbuna
cînd pacea-mi ajungea și fără pîine
și cuvintele cădeau în tăcere
ca somnambulii în fîntîni de țară...

Sforăiau în zbîrcituri trupurile părinților
ca-n albii secate de sudoare
și dincolo noapte de noapte
amantele fratelui meu.

Noapte de noapte
îi intrau în odaie pe geam
și nu știau decît să iubească
și părinții mei își sforăiau tăcerea din cealaltă odaie
în timp ce afară lumea trecea agățată
de umbra stelelor veștede.

Scîrțîiau încheieturile lor unse cu plînsul pisicilor
oh, mai ales noaptea mă răzbuna
cînd stăteam nemișcat între somn și iubire
și închipuirea îmi creștea un dinte afară
din golul imens dintre două odăi.

Alt suflet îmi trebuie, ca să pot să dau,
Nu pot trăi primind,
Și-am să vă cutreier din nou, oamenii mei,
Plină de cîmp, de pămînt și de soare.

pasărea

Rămîneți afară. Aici n-are rost să intrați,
Pentru că voi n-ați vedea nimic.
Numai eu — în fiecare seară
Cînd se lasă ceața
Văd nașterea păsării Phoenix.
Stau și privesc înmărmurită,
Plină de suflet pînă aproape de moarte,
Aripile ei mari și singure
Ridicîndu-se lin
Și mă cuprinde spaima de-atîta renaștere.
Mă cuprinde spaima.
Numai eu văd,
Că moartea focului, prea harnic repetată
Îi dă culoarea vînătă-a cenușii...

greșeală

Imi pare rău c-am crezut că te iubesc. A fost o
greșeală.
Mi se păruse că într-adevăr ai fi vrut să alergi prin
ploaie,
Mi se păruse că te-ai lăsat învins de toamnă.
Și te-ai aplecat să asculți cum fuge pămîntul.
Nu erau toate decît ale mele.
Răzvrătite, strigînd, prăbușite în tine
Sufletele mele de aur și de pămînt.
Te-ai speriat, ai fugit, să n-auzi, să nu vezi
Biet om oarecare, intrat pe-o orbită prea iute,
Ai rodit dintr-atîta lumină — doar spaime.
Lasă-mi lumea. Am s-o plîng și-am s-o rîd pîn-la
capăt,
Nesătulă, besmetică, plină.

moartea mușchetarilor

Domnule Dumas, nu trebuia să-i omori,
Nu trebuia să-i obosești.
Noi credeam în D'Artagnan
Cum credem în frumusețea tinereții,
Chiar dacă tinerețea nu e întotdeauna
Bolnavă de vîrstă.
E harul cărților de a lăsa oamenii vii
La ultima filă.
L-ai învins pe Porthos sub stînci
Dar noi nu te credem, Porthos cu siguranță
S-a ridicat cu muntele în spate,
Nici un copil din lume n-o să te creadă,
Noi, toți copiii mici și mari ai pămîntului
Nici n-o să băgăm de seamă
Ultima filă.

tu

Tu, cu ochii albaștri, nu mă atinge.
Rămîi acolo, în celălalt capăt
Și lasă-mă să amețesc întîi de tine.
Tu, cu ochii albaștri și blînzi
N-ai curaj de noapte,
Viața ta e de amiază de vară,
O, lasă-mă să plîng de clipa asta,
Altfel aș muri.
Tu, cu ochii albaștri,
Uite sufletul meu alb, cîntă de tine,
Nu te mișca, am să te dansez acum,
Dulcele meu început.
O să trăim, ai să vezi,
Așa-i la începutul acesta,
Întîi crezi c-ai murit de mult.
Acum, acum vino în timpul meu,
Tu ești prea blînd, suflet de amiază caldă,
Tu, cu ochii albaștri,
Lumea începe.

paul drumaru

podul tăcut

Podul tăcut în ianuarie, izbit de stele,
Deasupra lumii încordat.
Trecem pe scîndurile lui ca peste oase,
Cu glugi de somn pe capete,
Știindu-ne-nghețați ca între frați.

Iar podul încordat vibrează sus
Și împăratul își așteaptă-a treia fată,
Dar vine-ntr-una prima și a doua,
Și iar și iar și iar,
E-o gălăgie casnică la capetele podului,
Iar împăratul
Își mută degetele dintr-un basm în altul.

Mezina doarme chiar în ochii împăratului,
Dar într-o zi va trebui să plece
Să treacă podul,
Poate atunci el va arbi ca Dunărea,
Ca Mureșul, ca Oltul.

Dar pînă-atunci tot cată-n depărtare
De sub tăcutul pod izbit de stele
Și își așteaptă el a treia fată,
Dar vin într-una prima și a doua
Și iar și iar și iar...

argos

O căutăm tot timpul,
Încă din ceața dulcelui copil,
Citeodată-n gemeni ne pierdem căutînd,
Umblăm prin noi nesiguri, ca-n străini.

Deși nu-i nimeni care să doarmă chiar de tot,
Unul apune, celălalt răsare,
Deși mereu există cîte un om mai treaz
Să nu se rătăcească vapoarele pe mare,

O căutăm tot timpul, o căutăm și știm
Că nu-i vre-un mal definitiv,
Drum-bun cu toate astea,
Drum-bun celor ce pleacă s-o aducă.

La marginile lumii trăiește ea, trăind
Doar prin uriașul nostru dor de ducă.

Ieri a plecat și, fratele meu geamăn
Cu ciocîrlii în tolba de săgeți,
Îl apără de soare doar o rană
Și doar o lacrimă-l ferește de îngheț,

El nu se va întoarce, știu demult,
Totul se poate, numai asta nu,
O va găsi, dar nu se va întoarce,
Totul se poate, numai asta nu.

Și nu se va întoarce, doar unii s-au întors,
Și-au fost iertați în pomi și-n animale,
Mamele lor au înțeles plîngînd
Că i-au născut mult prea aproape de pămînt.

mărul

Mărul stă în pom
Și crede într-un sîmbure
Care-a făcut lumea
Și care-a pedepsit pe primul măr
Care-a greșit, lăsîndu-se mușcat.
Și mărul stă în pom
Și crede într-un sîmbure
Și citeodată i se roagă :
„Fă-mă pasăre și lasă-mă să zbor".

Și mărul stă în pom, dar vine toamna
Și greierii îl taie cu fierăstrăul lor
Și un copil și-ascute dinții-ntr-însul
Și-i scuipă sîmburii nepăsător.

Dar mărul stă în pom și crede într-un sîmbure
Și noaptea vîntul bate stelele de crengi,
Iar mărul simte-n el un sîmbure,
Urlă și doare-n-grozitor
Și-atunci se mușcă el pe sine însuși,
Stișie carnea albă și zeama i se scurge,
Păsări jilave vin în zbor să se înfrupte,
Și mărul dă de-un sîmbure
Și-apoi de altul și de altul,
Din ce în ce mai dureros aude urletul, —
Cîți sîmburi stau la baza unui măr ? !

Și astfel vine-vine dimineața
Și mărul stă în pom chircit și singur,
De-ai da în el ca fierul ar suna,
Și păsările stau la pîndă în pămînt
Și nemiloase și cu ochi rotunzi
Pîndind ca mărul care stă în pom
Să-și scuipe sîmburii.

OCHIUL

povestire de

constantin prisnea

Pînă mai anul trecut, cînd am stat ultima oară de vorbă cu Hada Florian, din Ţelna n-am ştiut că Alexandru Macedon ar fi cucerit, la capătul isprăvilor sale pămînteşti, şi împărăţia cerurilor.

Ştiam eu din cărţile de istorie, multe şi mărunte despre acest mare rege „pe vremea căruia — aşa cum spunea Arrianus — n-a existat nici un popor, nici o cetate, ba nici un singur om care să nu fi auzit de numele lui" acest ucenic al lui Aristat, acel nou Achile, care devenise stăpînul universului, atît cît acel univers putea fi reprezentat în mintea contemporanilor săi şi care făcuse „ca numele lui să fie ştiut pînă la capătul pămîntului". Domnise timp de doisprezece ani şi opt luni, murise la treizeci şi opt de ani şi opt luni. Fusese un bărbat cu o statură foarte frumoasă, foarte viguros, foarte ager şi îndrăzneţ ca nimeni altul ; căuta cu patimă orice prilej de slavă şi se avînta nebuneşte în mijlocul primejdiei. Mai ştiam despre asediile lui asupra Tyrului şi Gazei, despre cucerirea Egiptului şi despre încoronarea sa ca faraon la Memfis. Ştiam că fundase Alexandria şi că sfărîmase armatele lui Darius, cucerind Babilonul, Suza, Persepolis şi Ecbatana. Ştiam că la Suza s-a căsătorit cu fiica cea mare a lui Darius şi cu Parysatis fiica cea mai mică a lui Artaxerxe. Fusesem acum cîţiva ani chiar la Samarcand, care pe vremea aceea se numea Maracanda, şi pe care Alexandru l-a sucerit trecîndu-l prin foc şi sabie. Ştiam că a ajuns pînă-n India. Cu puţin înainte de moartea sa visa să cucerească Africa. De la Flavius Arrianus ştiam că la Alexandru pofta de cucerire n-avea nici o margine. Toate astea le ştiam.

Dar, cu mîna pe inimă mărturisesc că ceea ce mi-a povestit Florian, despre cucerirea împărăţiei cerurilor, fusese pentru mine o surpriză şi încă o dovadă a neştiinţei mele.

Înainte de a povesti ce am aflat de la fostul preşedinte al cooperativei agricole din Ţelna, mă simt dator să vi-l prezint.

Pe Hada Florian îl cunoşteam de multă vreme. Dar ce ştiam eu despre dînsul în anul cînd îl cunoscusem şi chiar în cei următori cînd mă mai întîlnisem cu el, destul de rar ? Drept să spun, multe.

Eram gata să m-apuc să scriu cîte ceva despre el şi despre tovarăşii lui, cînd îmi căzu în mînă o carte a unui scriitor neamţ, pe care nu-l mai citisem din tinereţe. Eroul acestei ultime cărţi mărturisea că, deşi a cheltuit o viaţă întreagă în descrierea oamenilor după faptele lor, constata prin propriul său exemplu, cît de nepătruns rămîne în fiecare destin omenesc, nucleul adevărat al fiinţei... Totul era adevărat, numai că lipsea esenţialul... Lucrul acesta mă pătrundea — continua eroul cărţii — din ce în ce mai adînc, şi-mi dădeam seama că descriam oamenii, fără să reuşesc să ajung pînă-n fiinţa lor, vorbeam despre dînşii fără să reuşesc să descopăr cine erau ei cu adevărat. „Notele intime ale profesorului R." aşa cum se subintitula cartea neamţului m-au făcut să reflectez mai mult asupra cazului lui Florian Hada, şi să renunţ la a mai scrie pentru moment, ceva, despre eroul meu. Era pentru mine limpede că nu mă puteam apuca să scriu, pentru că simţeam că eram departe de a fi pătruns în fiinţa lui. Am renunţat la proiectul de a scrie o povestire despre oamenii de la Ţelna şi eroul meu a rămas undeva, ascuns, în mine, ca o imagine dintr-o fotografie ştearsă, pentru că a prins-o cîndva prea mult soarele. În ultimii ani, de cîte ori mă duceam pe la dînşii şi încercam să aflu de la el, din gura lui, de ce, ani şi ani de-a rîndul, cu încăpăţînare refuzase să intre în cooperativă, pentru ca dintr-odată, pe neaşteptate să ia hotărîrea de a se înscrie şi apoi în cîtăva vreme să ajungă chiar preşedintele ei, el nu răspundea decît cu cîteva cuvinte :

— Ehei, ochiul tovarăşe, ochiul. El era de vină.

Anul trecut, pe vremea tîrgului de pe muntele Găina, am ajuns din nou şi pe la prietenii mei din Ţelna. Am petrecut cîteva zile în casa unui prieten comun, de la care am mai aflat cîteva lucruri, care-mi erau necunoscute. Dar mai ales din spovedaniile lui şi ale celorlalţi care s-au perindat la un pahar de vorbă lucrurile au început să capete contur şi chipul lui Florian Hada să se limpezească în mintea mea. Ce-i drept, chipurile lor şi ale lui Hada se puteau schiţa. Dar sufletul, nucleul fiinţei lor ?

Pe locurile acestea mai mare era Pop Ionci. Cei mai mulţi dintre dînşii la el lucrau. Florian era al doilea dintre cei patru feciori şi o fată, unul după altul, aşa cum au apărut în casa părintelui său. O familie de oameni mijlocaşi. Şi ei lucrau la Pop. Era încă înainte de război, cînd doi dintre dînşii se şi căsătoriseră deodată. Fraţii s-au hotărît, atunci să-şi facă o casă. Ceva mai departe de cea bătrînească, undeva între Ţelna şi Ighiu.

— Nu voiam să ne sfădim — îmi spunea el. Nu era vorba de cine ştie ce casă. Una mică. Pînă-n toamnă-am terminat-o. Vorba vine. Am ridicat-o, am acoperit-o şi de terminat, am terminat doar o cameră.

Fratele mai mare, voia cu orice preţ să se mute el într-însa. Căci el adusese şi piatra şi făcuse şi cărămida, Florian însă muncise mai mult la ea.

— Pînă la urmă m-am mutat eu într-însa. Dar cu ce să te muţi ?

N-aveam blid, n-aveam nimic... Ea era săracă. O luasem doar cu o jumătate de iugăr...

În 1949 m-am dus la Hunedoara. Eram mai mulţi din sat de la noi. Ne-am angajat la furnale, la încărcare. De la bun început era nevoie de un şef de echipă. Feciorii ceilalţi cu care mă dusesem m-au ales pe mine. Am stat la Hunedoara pînă în cincizeci şi şase. Acolo se plătea bine şi se putea cîştiga un ban. Da, drept să spun, cînd veneam pe-acasă mai luam ceva vin şi-l vindeam cu preţ bun, că pe-acolo pe-atunci nu prea era, aşa că şi de-aici îmi mai ieşea ceva. Aşa mi-am cumpărat o pereche de boi. Casa nu era gata şi nici n-aveam de gînd s-o termin. Altele erau planurile mele. Voiam să fac avere. În cincizeci şi trei am vîndut boii şi mi-am cumpărat o bucată de grădină. O muncea nevasta, că feciorul era încă mic. În anul următor mi-am luat o vie. Timpul trecea şi colectiva venea peste noi. Ba, dacă îmi aduc aminte bine, era şi făgută. Dionisie Miclea, prieten bun cu mine şi cu care feciorisem împreună, începu să se ţină de capul meu. Voia cu orice preţ să mă las de uzină şi să intru cu ei laolaltă. Măcar în întovărăşire. Ba, spunea el, că tovarăşii cu care el plănuise toate astea voiau să mă facă cu orice preţ preşedinte.

— Pe parcurs, îmi spunea Dionisie, intri în gospodărie... Îmi făgăduia marea şi sarea...

Eu o ţineam pe-a mea. Nu şi nu!

— Că doar n-ăţi fi prooroci, ziceam eu. Ce ştiţi voi ? Pe astea nu dau eu doi bani. Fabrica e ceva precis. Ai muncit, ţi-a plătit. Ai muncit bine, ţi-a plătit şi mai bine. Ce ? Voi vreţi să muncesc pentru alţii ? Pentru alţii am muncit eu să cumpăr pămînt, grădină, vie ? Mă duc la Hunedoara.

Eram oarecum supărat pe Miclea. Ce tot voia cu mine ? Dacă-i era lui bine, de ce voia să-mi facă şi mie bine cu de-a sila. Şi să nu credeţi că nu i-a venit în cap şi aşa ceva. Dar asta e altă poveste. Am mai stat aşa ca vreun an şi tot n-am intrat.

M-am întors tot atunci din nou la Hunedoara. Munceam de zor. Cîştigam bine. Ce-mi trebuia mie preşedinţie ? Eu drept să vă spun voiam cu totul altceva. Voiam să fac avere. De cîte ori veneam acasă, Dionisie, Neculai şi ceilalţi prieteni erau pe capul meu.

— Ce zici tu, Florine ? Poate ţi-a venit vreo idee nouă.

Ştii că dacă intri tu, vin toţi după tine. Eu nu, şi nu ! Dar de fapt, eram destul de frămîntat. Îmi era ruşine de prietenii mei. Stăteam cu la poalchie. Mă ferecam de dînşii. Cu nevasta n-aveam ce să mă sfătuiesc, pentru că o cunoşteam bine ; nu era mai încăpăţînată decît mine.

Mă gîndeam. N-am încotro. Cu ăştia n-o scot la capăt. Dar dacă bag pămîntul mă lasă ei să mă duc la combinat ? Am trei băieţi feciori. Cu banii care-i cîştig acolo nu numai că o scot la capăt, dar îmi împlinesc şi planurile mele. Cum să mă bag în gospodărie, cu aceia care n-a făcut nimic ? Într-o vineri, mă întîlnesc cu Miclea Dionisie şi iar mă-ntreabă, ce fac ?

Şi-l tot dă cu gura-pamîntului, că ăsta-i viitorul, că o să fie bine.

— Ajungi domn ! E tot trăgea el. De fapt mă sîcîiseam. Îmi ajunsese pînă-n gît. Ştiam eu că nu putea să-mi fie rău. Mai ales că mă sîcîiseam şi de drumurile la Hunedoara. Dar ce fac cu plăcerile mele ? Mă luase Dionisie la el acasă într-o duminică, şi-mi explică el cum trăiesc ei, că dacă şi ce folos ar avea satul dacă s-ar eu aş intra. Parcă eu nu ştiam ? Nu eram chiar aşa de prost ca să nu pricep... Pentru mine era de mult limpede. Dar capul îmi era la avere. La pămînt. La vie... Ce-a făcut el, ce-a dres, ce mi-a spus nu mai ştiu. Atîta îmi aduc aminte că, m-am dus atunci cu el la Ighiu şi fără să ştie nevasta şi feciorul, am făcut o cerere de intrare. (I-am văzut-o la sediul cooperativei. Era siinoasă, terfeloagă, de cît umblase din mînă-n mînă. O pipăiseră toţi, pentru ei lumea nu credea că Florian s-a înscris). N-am mai putut răbda, continuă Florian. Adevărul este că totul venea de la gura nevestii.

Din primul an am avut patru sute nouăsprezece zile cu feciorul. Că nevasta-i cam beteagă. Am adus toamna acasă trei care de porumb. Niel după un an nu umblasem la el. Dar dacă au era povestea cu ochiul lui Alexandru Macbedon poate tot nu intram.

Am insistat atunci să-mi spună Florian acea poveste. Nu ştiu ce s-a întîmplat dar nu mi-a spus-o. Am rămas în cap cu vorbele lui Hada : Ehei ! Ochiul tovarăşe !

De data aceasta era ceva mai limpede. Era vorba de ochiul lui Alexandru Macbedon. Am aflat. Întors acasă în Vieţile Paralele ale lui Plutarh, am recitit „Expediţia lui Alexandru cel Mare în Asia" a lui Flavius Arrianus, am cotrobăit studiile lui Jacques Madaule şi Jean Lartegny şi mai ales a lui Albert Champdor „Oprirea în faţa necunoscutului" din care speram să aflu ceva. Şi n-am găsit nimic.

M-am întîlnim în toamnă din nou cu prietenul meu, Hada Florian. De data aceasta, după cîteva pahare de vin, nu l-am mai lăsat în pace. I-am spus că n-are nici un rost să mai amîne pe altă dată povestirea. Drept să spun eram şi eu nerăbdător. Atunci mi-a mărturisit Hada că povestea o ştia de la un furnalist bătrîn de la Hunedoara. I-o povestise în vremea cînd se frămînta el dacă să intre sau nu.

— El îmi ştia planurile. Şi poate mea nemăsurată de avere. După în schimb de noapte, era în toamna lui anul... şi noaă am mers amîndoi la o ţuică şi mi-a povestit-o.

★

— S-a pornit Alexandru Macbidon să cucerească lumea, începu el, în Egipet, la Eufrat, la Gange şi la Indus. Şi se terminase pămîntul. Atunci s-a hotărît ei să cucerească cerurile. Cu oştile sale, dar mai ales cu cavaleria a ajuns el la porţile acestei împărăţii. Le-a eşit atunci înainte un bătrîn, care s-a uitat printre zăbrelele de fier de la hotarele împărăţiei şi l-a întrebat pe împărat şi pe cei din jurul lui, ce vor ?

La răspunsul acestora, că vor să cucerească cerul, bătrînul le-a răspuns : Nici pentru dumneata, mare comandant de oşti, şi nici pentru oştenii dumitale nu se va găsi nimic bun în împărăţia cerurilor.

Pe atunci, creştinismul nu-şi făcuse apariţia şi nu era încă nimeni care să creadă în fericirea din împărăţia cerurilor

Machidon a insistat să i se deschidă, pentru că altfel se va ajunge la vărsare de sînge. Şi aşa, oştile i se cam prăpădiseră pe drum, trecuseră printr-un desert, iar de înfruntat oştile împărăţiei cereşti nu că i-ar fi fost frică, dar era şi el sătul de-atîta război

Bătrînul îl sfătui totuşi să se întoarcă, declarînd că cerurile puteau fi socotite de dinsul cucerite.

Mai marii lui — zicea bătrînul — n-aveau de gînd să tăgăduiască asta pe pămînt. Împăratul putea declara la întoarcere, în Machedonia, şi unde va mai voi el, că cerurile au fost îngenunchiate.

Alexandru ceru o dovadă, pe care bătrînul se învoi să i-o aducă. Mă îndoiesc că bătrînul era însuşi Dumnezeu, întrucît el n-ar fi catadixit să se aducă nici o dovadă, el fiind obişnuit să fie crezut numai pe *cuvînt*. Şi bătrînul plecă.

După un timp, bătrînul se întoarse aducînd învălit într-o basma mare de cînepă sau de in, (că nylon pe vremea aceea nu era), un ochi. Un ochi omenesc, viu, care privea.

Alexandru a întrebat atunci pe bătrîn, unde-i dovada. Împărat, împărat, dar el voia negru pe alb. Bătrînul i-a răspuns atunci că ochiul e însăşi dovada. Să şi-l ia, să se întoarcă pe pămînt, să-şi cheme înţelepţii şi aceştia îi vor lămuri taina.

Şi s-a întors Alexandru Machidon cu oştile în ţara sa. Cu înţeleptii de la curte nu s-a putut dumiri. Şi-au adus aminte de unul mai bătrîn, care le fusese lor dascăl şi care se afla undeva departe, la marginea împărăţiei.

Împăratul a dat poruncă să fie adus. A durat vreme pînă au ajuns oştenii la el şi tot pe atîta pînă s-au întors. L-au înfăţişat în sala mare a tronului. Cînd a văzut acel înţelept ochiul, faţa i s-a luminat şi într-un colţ al gurii i s-a întrezărit un zîmbet. Dar bătrînul păstra o tăcere de mormînt.

Alexandru şi generalii săi nu mai puteau de nerăbdare. Atunci împăratul s-a răstit la moşneag :

— Hai, vorbeşte odată ! Abia atunci vorbi, bătrînul.

— Aduceţi aici tiriziile cele mari. Slujitorii la semnul lui Alexandru au adus atunci în sala aceea mare pardosită cu lespezi de marmoră şi au montat cu iuţeală acele tirizii.

Bătrînul a luat cu grijă năframa în care se găsea ochiul şi l-a aşezat pe unul din talere.

L-a rugat pe împărat să arunce pe celălalt aur. Împăratul aruncă cîteva drahme. Dar balanţa nu se clinti. Bătrînul făcu semn, că mai trebuie. Alexandru aruncă atunci o pungă. Două... Cîteva... Şi balanţa continua să rămînă neclintită. Împăratul şi toată curtea stăteau nedumeriţi. Ochiul deschis, privea. Bătrînul sfătui pe împărat să fie mai darnic. Alexandru înfuriat porunci vistiernicului cel mare să deschidă porţile cămărilor, care ţineau loc de vistierie şi sclavii începură să cărăbănească bare şi lingouri mari de aur... Dar balanţa nu se clintea. Ochiul privea cu lăcomie.

De data asta împăratul înspăimîntat privea rugător către filozof.

Atunci bătrînul înţelept porunci să se ia totul deoparte. Şi sclavii reluară munca de la capăt.

Cînd talerul pe care stătuse aurul fu complet golit, bătrînul s-a aplecat, a scoiorît între două lespezi de marmoră, într-un loc unde dalele se depărtaseră puţin, luă în tre degetele lui slabe oleacă de pămînt şi aruncă ţărîna pe talerul pe care se afla ochiul.

Atunci balanţa se înclină. Ochiul se închise.

Hada Florian îşi terminase povestirea. Zîmbea şi se uita undeva în trecutul lui, undeva în inima lui, în adîncul fiinţei lui.

„MARINA"
de Ion
Gheorghiu

FANTOMAS

marcel grădinescu

fragmentul querconic

În special ultimele două cărţi au atras graţioasa atenţie a unei doamne de academician şi datorită minunatelor, rafinatelor, perfidelor, ce-o mai sucesc eu printre adjective, datorită ei, m-am impus în sferele înalte ale ştiinţei. Cu răbdare, cu dibăcie, cu binecuvîntarea lui Venus am devenit membru de onoare şi de neonoare a tot felul de institute, colegii, universităţi, facultăţi. Mă rog, numele meu pluteşte pe-o mare de titluri.

Acum sînt directorul Institutului de cercetări ştiinţifice al tehnicii domestice. Nu mai cadra să-i trag într-una cu balamaua. Eforturile mele au răsunet şi peste hotare şi nu citez decît ce-mi vine imediat în minte din lucrările publicate sau în curs de publicare :

— Prof. Dr. Hans Christian Scharfsicht, de la Staatliches Institut für Völkerkundeforschund din Wissenstal, a tipărit Einführung in die Scharnierskunde. (Introducere în balamalogie).

— Dr. Prof. Dr. Johann Wolfgang Trauersleben, de la Universitatea din Teufelsdamm, a scos Kurzer Abriss des Scharnierswesens.

(Scurtă prezentare a balamalisticei),

— iar Werner Leer conduce grupul care lucrează la monumentala Geschichte des Scharnierswissenschaft. (Istoria balamalologiei), în patru volume.

— Las-o, frate, că nu-i aşa monumentală. Patru volume nu-i cine ştie ce.

— Asta s-o credeţi dumneavoastră. Fiecare volum are cîte nouă Teil-uri (părţi), care se divid în cîte Unterteil-uri (subpărţi) vreţi. Eu sînt abonat din oficiu la ele şi-n fiecare lună îmi vin atîtea Unterteil-uri, că pînă la urmă or să mă scoată din casă.

În fine începuseră să mi se dea tot felul de tîrcoale că să mă duc batîr un trimestru la Barward să ţin un ciclu de lecţii. Deşi eram tare măgulit n-aveam vreme de-aşa ceva.

Se încinseseră însă lingviştii, literaţii, ziariştii şi chiar oamenii gospodari în jurul termenului noii ştiinţe al cărei fondator devenisem. Unii erau pentru balamalologie. Alţii susţineau sus şi tare că această loloială în mijlocul cuvîntului e un barbarism ce contravine total spiritului limbii visenşafte şi propuneau balamalilogie. Al treilea grup arăta că cei de mai sus sînt nişte troglodiţi care au învăţat visenşafta prin circiumi şi optau pentru termenul balamistică. Nu tratez exhaustiv problema şi pomenesc pe împăciuitoriştii care voiau să-i liniştească pe toţi dîndu-le cîte puţină dreptate şi lansaseră denumirea de balamololistică. Din cauza tensiunii la care se ajunsese, Ministerul Instrucţiunii publice, la sesizarea poliţiei, m-a rugat să intervin personal pentru a domoli focul discuţiilor, deoarece zilnic erau cîte doi-trei răniţi în confruntările de opinii.

Şi uite-aşa au mers lucrurile din bine în mai bine. „L'art de la penture", ultima mea lucrare, m-a adus la academia cea mare. Lumea mă ştia ca pe un cal breaz şi pînă şi pezevenghii de copii alergau după mine strigînd „Pere Penture" „Taica Balama". Bucurel şi Teofil, studenţii sărăcuţi şi curaţi de altădată, erau coasociaţii mei la Etablissements „Sagax" (Intreprinderile „Sagax") Primul voia să se însoare şi al doilea prezenta evidente tendinţe spre burtă.

Cap. VIII

În fine, fragmentul querconic

Se schimbase socoteala. Visenşaftii erau toţi ai mei. Într-o seară, la o recepţie dată cu ocazia unui congres ştiinţific, pîndesc momentul potrivit şi mă înfăţişez, ca din întîmplare, între colegii mei de academie : Jorj Griguţă de la C.R.C.A., Nicuşor Ceapă de la N P A T A. şi Jean Rotaru de la S.B.E.N.C. Ce mai faceţi ? Cum o mai duceţi ?

singurătate

de

radu cosaşu

Eu admit orice, Radule... Admit că am greşit, c-am gîndit prea puţin şi am acţionat neraţional... Dacă vii şi-mi spui... ştiu, tu nu, da' alţii, lasă-mă să continui... dacă vin şi-mi spun, admit, am fost, am belit, am răzbelit, în dreapta şi-n stînga, asta este, vreţi să-mi tăiaţi capul ? Am gîndit prea puţin dar am fost sincer. Sincer am gîndit prea puţin — nu ştiu cum să-ţi explic... Nu, eu ştiu că tu înţelegi... cu tine n-am probleme, dar chestia asta... În fond, nu răspund decît în faţa mea şi a tovarăşilor mei. Mi-au spus că intransigenţa mea — bine, tovarăşi, intransigenţa mea, asta este, punct, nimeni nu-ţi taie capul... Atita lucru ştiu şi eu, că martirii nu mai ţin. De ce să apar martir ? Lasă-mă să continui... Eu ce-ţi spun acum, nu mai aude nimeni : sînt singur, Radule... Admit orice — dar la drama singurătăţii nu mă aşteptam... Stau central, — tot acolo, în garsoniera care o ştii... exact, reclamele-mi vin chiar în oglindă, e teribil de nostim... nimeni nu vine. Am telefon — tace cu zilele. Îmi vine nebunia, odată m-am gîndit să pun mîna pe telefon şi să chem la întîmplare o femeie... N-am făcut-o şi ştii de ce ? (Ce farsă, eu nu pot face farse ?) M-am gîndit că pot să nimeresc la puştoaica aia pe care acum opt ani am dat-o afară pentru că chema mereu la Muncă şi salarii, spunea : „te iubesc !" şi închidea receptorul. O tîmpenie, de acord. Dar m-a paralizat. Singurătatea te poate înnebuni. Nu mă crezi. Nu, nu, nu mă crezi. Dă-mă vezi pe mine, umilindu-mă ? Am ajuns şi aici. Tovarăşul Nertea fără demnitate, doar în halat şi-n papuci. Deschid televizorul vineri, „săptămîna". Trece industria, trece agricultura, trec prezenţele peste hotare, vine moda. Prezentare de modele pentru toamnă, cu juriu, comisie, manechine, tot limbajul. E reportera aia blondă, foarte bine făcută... Stă de vorbă cu juriul, în juriu îi răspunde tovarăşa Maria Trifon, ingineră chimistă... Că da, că nu-i rău, că alea ar trebui mai scurte, alelalte mai plisate... Cum cine ? Da' pe nevastă-mea cum o chema ? Trifon, nu ? Încărunţise avea coc, tot aşa rotunjioară la faţă şi foarte clar... foarte clar tot ce spunea. Mă uitam la ea şi plîngeam. N-am mai văzut-o din 54, de la divorţ... Singura femeie care m-a admis aşa cum sînt ! Fată de popă — da' m-a admis... Am simţit cum îmi curg lacrimile pînă aici. Da asta nu-i nimic. Pun mîna pe telefon şi sun la ea acasă. Răspunde părintele, Mia nu-i acasă, trebuie să vină, da' cine-i ? Pac — închid. Umilinţa m-a trecut ca un fior din cap pînă'n tălpi. Nu mă mai ating de telefon. Nu cunoşti sentimentul. Îmi vine să pun mîna pe stilou şi să... dar nu există milă, Radule, aşa cum eu n-am avut milă nici alţii n-au şi e firesc să n-aibă pentru că mila — asta aşa e, — e un sentiment mic-burghez şi noi cu sentimentele mic-burgheze am terminat în linii mari... În linii mari, subliniez ; dar chestia asta, dacă nu e în linii mari, şi e un caz... bine, e un caz, ce faci cu ea ? Crezi că dacă am lichidat alfabetizarea, nu mai apare cîte o babă care nu ştie să scrie ? Să privim adevărul — acum 10 ani dacă-mi spuneai că n-am lichidat plaga pînă la ultimul om, te trînteam într-o discuţie de-ţi mergeau fulgii... Acum nu mă tem să-ţi spun : dom'le, una-i lichidarea în linii mari, alta-i amănuntul de fiecare zi... Cotidianul... Una nu exclude pe alta. Ca să-ţi fie mai clar : fata avea atracţiile ei, era de un an după divorţ, divorţul era din cauza lui, o ştiam de la „Metaglobus" prin '57, am făcut o anchetă de două luni pe alte probleme, am tăiat şi am spînzurat, dar nu-mi scăpase jocul ei de priviri. Avea ceva, ce, — nu contează. Nu-i poţi spune fetei : „eu m-am ridicat frumos, am căzut frumos, dar nu ţi-am uitat ochii". Mai întîi mă interesez, asta nu mi-a fost niciodată greu — aflu, deci, că e în divorţ, 29 de ani, locuieşte la mama ei, Banu Manta 45, infirmitate de muncă 70 la sută. Cum a ajuns ea să vîndă bijuterii după ce a făcut secretariat la Metaglobus", nu mă interesează. Cert este că am descoperit-o printre bijuterii, în vitrină, le sorta, le aranja, m-a remarcat, eu am salutat-o din stradă, mi-am scos pălăria, deşi în '57 nu purtam pălărie şi mă ştia cu şapca pe care o aveam cu toţii. Mai fac a doua zi un drum, intru, constat că la raionul ei are o carte de vizită : „Gologan Florica — vînzătoare", mai mă învîrtesc, ce să cer ? Toată viaţa bijuteriile m-au lăsat rece, nu mă pot preface că mă interesez de ce nu mă interesează. Orice mi s-ar întîmpla, la sinceritate nu văd de ce să renunţ. Mă postez lîngă o oglindă, o urmăresc timp îndelungat, ea mă observă şi-mi surîde. După aia, mă interesez cum zic, şi revin zilnic — două, trei zile. În a patra zi, îi trimit florile, acasă, cu comisionar, carte de vizită, opt zambile mari. După cele mai frumoase sentimente, la semnătură am adăugat : „omul care pentru dumneata poate să-şi dea şi mîna cealaltă"... ceva în genul ăsta, pentru că nimeni nu o obliga să ştie cine e Nicolae Nertea, fără o indicaţie în plus. A doua zi mă duc la magazin, aştept să se facă liberă, se cumpără bijuterii pe capete — ţi-o spun nu că-mi pare rău — şi mă adresez cît pot de frumos. Ce-mi spune. Îşi aranjează părul şi-mi spune mulţumesc, dar adaugă că totdeauna florile se trimit fără soţ. Nu opt — ci ori şapte, ori nouă. Mi-a dat cu ceva în cap, n-am mai deschis gura, şi dumneaiei a început să se ocupe de o pereche care căuta verighete. Las să treacă verighetele şi revin : pentru acest amănunt, cu ce mă pedepsiţi. La care ea nu-mi răspunde şi trece la un ceas, pe urmă la o brăţară, şi nu-i mai pasă de mine. Nu-ţi mai spun că aveam la mine carnetul de C.E.C. şi hotărîsem să-i cumpăr, adică, să-şi aleagă ea ceva din magazin, în funcţie de răspunsul la flori. Eu nu-s omul să insist, mă ştii. Poate fiindcă nu-s obişnuit să fiu refuzat, deşi viaţa m-a supus la multe în ultimul timp, dar nu aşa ca să zic că sînt obişnuit. M-am dus acasă, m-am învîrtit prin garsonieră, mă întorc înapoi la ea. Închidea magazinul, responsabila trăgea obloanele, se despart la tramvai. Urc în tramvai cu ea, cobor la Banu Manta şi vin imediat lîngă ea. Îi spun deschis, ca un preş la picioarele ei : „Domnişoară, nu se poate ca pentru o floare în plus sau în minus... Nu se poate ca un amănunt să ne distrugă viaţa. Admit că moda, florile, bijuteriile să fie pe primul plan, eu n-am trimis niciodată unei femei flori, trebuie să ştii că ani de zile am socotit acest procedeu un procedeu mic-burghez, de care m-am debarasat, dar admit că am greşit, de ce să-mi tai capul ?" Nici nu m-a auzit, m-a lăsat perplex, ce puteam să-i fac noaptea, pe stradă, în faţa blocului ei ? N-am învăţat să ne comportăm în situaţii de astea, trebuie să admiţi. Ce puteam să-i fac ?... A, acum 10 ani, ce să mai vorbim măi, Radule... zgîndări răni adînci, acum 10 ani o dădeam cu capul de toţi pereţii de nu se mai vedea. Ce nu intra aici ? Şi sentiment tipic mic-burghez, şi descompunere, şi spirit de parvenire, şi lipsă de caracter, şi ciocoism... ce nu intra ? Nu crezi că m-a apucat noaptea, în plină stradă, aşa o... o melancolie, o slăbiciune, o sfîrşeală... o... o... ceva de mi-au dat lacrimile după zilele alea în care nimeni nu-şi putea face de cap cu mine ? Măi, ascultă-mă pe mine : cea mai mare putere îţi trebuie ca să admiţi că nu mai putere, că nu-i mai poţi face nimic unui om care-l aveai sub deget şi trebuia numai să apeşi. Aici să te văd, asta să înduri şi după aia îţi spun : frate, eşti un om tare ! Eu i-am mai dat o şansă. Da, a doua zi i-am mai dat o şansă. M-am dus din nou seara cînd închidea prăvălia şi în staţia de tramvai de la podul Senatului, i-am spus cu cea mai mare căldură, cum n-am mai vorbit unei femei : „Domnişoară, poate că ceea ce te împiedică să mă priveşti măcar este faptul că-mi lipseşte mîna stîngă ? Îţi apar hidos, nu ? dar mîna dreaptă mai poate să-şi facă datoria..." Altceva, nu i-am spus, n-am făcut caz de mine însumi — ştii cum mi-a răspuns ? Crezi că m-a întrebat ceva profund : unde ţi-ai pierdut mîna, tovarăşe, sau măcar de ce nu mă laşi în pace ? Fii atent : s-a întors brusc, tramvaiul nu-i venea, şi s-a dus la chioşcul respectiv să-şi cumpere gogoşi ! Pe cuvîntul meu, să nu mă mişc de aici... Şi-a cumpărat o gogoaşă şi-a aşteptat să-i pună zahăr pe ea, fiindcă aştepta să plec. Am plecat. Cît e din Piaţa Senatului pînă la mine la Cercul Militar ? O nimica toată, nu ? N-am văzut drumul, mă crezi ? Spune tu dacă ştii pe cineva care mi-a desconsiderat mie infirmitatea ? Eu am să-ţi zic un secret care nu-l ştie absolut nimeni : dacă tovarăşii m-au iertat şi nu m-au dat cu capul de toţi pereţii, e numai fiindcă au luat în consideraţie chestia asta. „A făcut mari greşeli, nu încape îndoială, dar nu putem trece peste mîna lui. Şi-a pierdut-o la Salva, tovarăşi..." asta a spus în esenţă primul secretar la raion, o ştiu de la un om serios, de acolo şi n-am de ce să-l suspectez, dovadă că mai sînt unde sînt. Dar eu pun problema şi altfel : tu, îţi dai seama unde au ajuns ? Bine, admit, mai sînt sentimente care nu mai sînt mic-burgheze ci aşa, mai eterne, cum se zice. Dar de unde răutatea asta, perfidia asta, nesimţirea — cînd îţi vorbeşte un om fără o mînă să-ţi cumperi gogoşi ? Astea cum se numesc ? Şi mai cu seamă cum te comporţi cînd le vezi dezvoltîndu-se ? Le laşi în pace ca să nu mai apari încuiat ? Admit, nu le mai demaşti în publie, devii mai uman, dar cît de uman poţi deveni ? Pînă la absurd ?

„VÎNTUL" (gravură) de Ion Bănulescu

logodnicii vin şi pleacă

de

paul goma

Biroul în care lucra Iolanda fusese botezat „Oficiul de Recrutare a Nevestelor" şi aşa-i spuneau şi cei din întreprindere şi cei din oraş care aveau de-a face cu serviciul tehnic : „O.R.N."... Directorul trecea pe acolo măcar o dată pe zi, chiar şi fără treabă şi întreba din uşă :

— Care te-ai mai măritat azi ?

Cele nouă rideau foarte tare de gluma directorială, iar Tăşnadi — care, de fapt ţinea de investiţii însă, avea scaunul, dulapul şi masa aici, la tehnic —, se ridica şi dădea raportul :

— Să trăiţi, tovarăşe director, azi nimeni ; mîine e programată tovarăşa Lenuţa !

Tovarăşa Lenuţa, ori tovarăşa Aurica, ori tovarăşa Marioara Roşeanu, recunoşteau ori nu, toată lumea rîdea foarte tare şi... aşa în fiecare zi.

Nu se ştie dacă era mina celor din conducere însă, aici la tehnic, se aflau totdeauna fete tinere : absolvente de liceu care nu aveau de gînd să meargă mai departe, candidate căzute la examenele de admitere, ori pur şi simplu — fete care în cel mult un an îşi găseau pereche, se măritau şi atunci erau mutate grabnic în alte birouri, ca să facă loc celor care abia aşteptau să fie angajate. (De altfel, în orăşel, fetele nerăbdătoare nu mai apelau la descintecele vreunei babe din Ţigănie, ca pe timpul obscurantismului burghez, ci, încrezătoare în puterea tehnicii, se prezentau la Întreprinderea de Gospodărie a Oraşului ca să fie repartizate la O.R.N. unde, făcînd devize pentru instalaţii sanitare şi de gaz metan, aveau prilejul să consimtă la cererile în căsătorie ale tehnicienilor, inginerilor, ofiţerilor şi chiar ale unor asistenţi universitari).

Numai pe Iolanda n-o inveseleau vizitele directoriale, ba chiar o cufundau mai adînc în proiectele-tip de locuinţe din sectorul rural — cu care se ocupa de şase ani — pentru că o ruşina glasul sănătos şi bine dormit : „Care te-ai mai măritat azi ?" Uneori directorul venea lîngă ea şi, luînd din trusă un trăgător cît mai nichelat, începea să-şi cureţe unghiile :

— Ei, tovarăşa Iolanda, pe mata cînd te văd cu lămîiţă ?

Iolandei i se abureau dintr-o dată ochelarii şi ecotea un asemenea „Ioi...", de parcă s-ar fi repetat cea mai mare ruşine a vieţii ei. Directorul aşeza trăgătorul la loc, în patul de pluş, — după ce-l ştergea îndelung cu batista — apoi o bătea încurajator pe spinarea încovoiată a plîns :

— Lasă, tovarăşico, că în problema asta-i ca şi cu vinul : cu cît mai tîrziu, cu atît mai bine.

Le făcea cu ochiul celorlalte opt, apoi le mai făcea semn cu degetul la buze, după care pleca. Iolanda se mai smiorcăia o vreme, îşi ştergea ochii şi ochelarii cu batistele ei totdeauna străvezii, cu monogramă şi se apuca de lucru. După vreun ceas de linişte, începeau secretele să fîlfîie prin birou de la masă la masă, colorate, vesele, afişătoare şi atunci Iolanda se rezema pe planşetă şi le urmărea zborul cu zîmbetul ei bun, de mioapă. Dar ele continuau să rămînă secrete pentru ea, care le privea ca din stradă, de dincoace de sticla vitrinei, le afla ale altora, de neajuns şi, pe undeva bănuia o nedreptate — celelalte fete aşteptau doar şi atîta tot, pe cînd ei aşteptarea nu-i adusese niciodată nimic de-a gata — şi atunci se hotărî să-şi ia singură ceea ce i se cuvenea.

Pe la sfîrşitul lui octombrie, după o învoire de trei zile, a apărut la birou alta : într-o rochie de culoarea mustarului, care n-o prindea rău şi pantofi negri cu toc înalt. Şi cu verighetă.

Fetele au năpădit pe ea, sărutînd-o, pipăind-o, punînd-o să se rotească — şi ea făcea piruiete după piruiete, plutind — o întrebau, o întrebau, îi cereau verigheta s-o încerce şi verigheta trecea de pe degeţ pe degeţ, mîngîiată, privită în zare, mirosită, au venit cei de pe la alte birouri, a venit inginerul-şef, apoi directorul, giftind şi i-a scuturat mîna tovărăşeşte, a bătut-o pe umăr şi a plecat, apoi a venit iar după o vreme cu o servietă cu sticle de bere şi au băut toţi din pahare de plastic şi în ziua aceea Iolanda n-a mai apucat să lucreze : trebuia să facă piruiete, să dea verigheta, recomandînd rugător : „Să nu zgîriaţ', fetelor...", să se lase sărutată, pipăită şi să spună :

— Inginer, aşa bun, cu mustaţă, şi Fiat o mie trei sute, roşu...

Îi era bine aşa, logodită, rochia o prindea, pantofii nu-i stricau pasul, căpătase un aer de siguranţă şi de rost, iar fetele erau grozav de fericite, de fericirea Iolandei. A făcut piruiete şi a doua zi şi în a treia, dar în a patra s-a rotit în gol. Fetele cam obosiseră şi apoi aveau atîta de lucru... Şi iar s-a lăsat zidul de sticlă al vitrinei între ea şi parfumurile şi culorile pe care lumea le primea, aşteptînd doar şi numai ea singură trebuia să muncească pentru a şi le apropia. Aşa că într-o lună s-a arătat la slujbă îmbrăcată în negru. I se lungise obrazul, ochelarii i se îngroşaseră. S-a apropiat de Lili, al cărei birou era chiar lîngă uşă, venea plutind drept şi negru, cu gîtul ţeapăn. Lili s-a tras înapoi, s-a tras pînă a ajuns la perete.

— Accidentu... a rostit Iolanda aducîndu-şi glasul de foarte departe. Mers cu Fiatu' o mie trei sute roşu, la Sighişoara... Podu la Olt... fost prost şi rupt... şi căzut cu Fiatu în Olt... şi gata...

— Vai, tu... a scîncit Lili cutremurată, împreunîndu-şi mîinile.

Dar Iolanda a alunecat mai departe. La Mioara. La Carmen. La toate opt :

— Accidentu... Căzut cu Fiatu' o mie trei sute, roşu, în Olt... rupt podu... Gata...

Bătrînul Tăşnadi a venit mai tîrziu. Iolanda i-a spus şi lui, în ungureşte, cu alte cuvinte, dar pe aceeaşi melodie. Tăşnadi a oftat, a mai oftat o dată, a vrut să întindă mîna, dar s-a răzgîndit, a ridicat din umeri şi a oftat a treia oară.

Iolanda s-a dus la locul ei, dreaptă şi-a scos trusa, tuşurile, hîrtia de calc, riglele şi s-a apucat de lucru. Din cînd în cînd se întorcea spre colegele de birou, dar ele plecau numaidecît ochii în devizele lor, ca Iolanda, neputincioasă, oftă. Părea că aşteaptă ceva, ori pe cineva, ascultă uşa şi tresărea cînd o auzea deschizîndu-se. Pe la ora zece a intrat directorul. Iolanda a început bucuroasă :

— Acci...

Însă directorul apucase a se răsti la Tăşnadi :

— Ce facem, măi frate, cu blocul B 9 ? Ia să vii cu hîrtoagele alea la mine ! — şi a ieşit repede.

Tăşnadi s-a luat după el, liniştit şi cu mîinile goale. După plecarea lui, Iolanda s-a aşezat pe scaun. Apoi s-a ridicat, apropiindu-se de uşă, a deschis-o, a închis-o la loc şi s-a întors. S-a oprit la Lili :

— Place rochia mea de mireasă ? — şi a rîs, bună, cu capul înclinat pe un umăr.

— Vai, tu,... s-a ghemuit fata, apărîndu-şi ochii cu palmele.

— Vrei verigheta să încerci ? — şi scoţîndu-şi-o, i-a întins-o. Numai se nu zgîriaţ,...

— Nu, nu ! — s-a apărat Lili tremurînd.

Puţin nedumerită, a trecut la Mioara :

— Place rochia mea de mireasă ? — arătînd negrul în care era învelită

— Iolanda dragă... îmi pare rău că s-a-ntîmplat... dar acum am de lucru... Altădată... Nu te supăra, te rog...

— Nu super. Credeam că place...

Cînd s-a îndreptat spre Carmen, aceasta s-a ridicat repede, i-a strîns în treacăt braţul, clipind repede cu genele ei frumoase şi a alergat afară. Iolanda s-a întors la planşetă.

— Ioi, fetelor, de ce nu place, fetelor ? — s-a auzit, întrebînd întins, ca un bocet ostenit, în vreme ce căuta ceva în sertar fără să găsească. Io plăcut cînd voi... totdeauna plăcut... De ce nu place şi la mine, fetelor ?

În acele zile îndoliate fetele de la O.R.N. se înstăinaseră una de alta şi toate de Iolanda, lucrînd în silă, privind cu nerăbdare la ceasul cu

snur galben din perete. Iolanda s-a simţit vinovată de iarna din birou, şi-a luat altă învoire şi, cînd s-a întors, avea o rochie albastră. Îi lucea părul şi mirosea bine, coaptă, fetele s-au adunat iar împrejurul ei, întrebînd-o, întrebînd-o, punînd-o să facă piruiete, cercetîndu-i verigheta, alta, bucurîndu-se ascuţit.

— Aviator, din Tîrgu-Mureş, merge la Budapesta şi la Paris zboare... Aşa bun, cu mustaţă... Da' voi nu superaţi că aşa iute logodit... după inginer cu Fiatu o mie trei sute, roşu...

Fetele nu s-au supărat, nici inginerul-şef, nici directorul, au mai băut o servietă de bere cu pahare de plastic, colorate, iar Tăşnadi a luat-o la un ceardaş printre mese.

Dar fetele erau prea tinere, oboseau repede, aşa că a fost o furtună pe undeva, apoi s-a prăbuşit un avion, apoi Iolanda s-a îmbrăcat în negru, îşi stăpînea durerea cu demnitate, — „Accidentu... Căzut în Balaton... Gata"... — însă îi era frig în demnitatea ei neagră de care fugeau toţi şi atunci se apropia cu verigheta, ca să se încălzească, dar nici verigheta nu le momea pe fetele înfricoşate şi dintr-o dată înroşite, iar Lili a ţipat la ea, nefiresc de răguşită :

— Lasă-ne-n pace ! — şi a alergat afară, cu palma apăsată pe gură.

Dar Iolanda nu voise s-o supere, ea nu voia să fie nimeni supărat şi, ca să le împace, a doua zi a venit într-o rochie şi mai frumoasă, verde cu paiete, fetele au uitat totul şi au pus-o să pirueteze, dar a murit şi ofiţerul de marină :

— Accidentu... O stîncă spart vaporu... dus în Atlantic, la fund... Gata...

Şi şi-a pocnit, şters, palmele. Fetele tăceau. Şi era frig în birou.

— Asta norocu' meu, fetelor... a reluat ea, egal. — Aşa lungi nopţile lungi, ei vine, logodeşte şi moare de ce ve superaţ, nu pot se opresc. nu superaţ chind ei vine şi ei pleacă, ioi, fetelor...

7 oct. 66

Uite ce-aş avea să vă rog, dragii mei. Un prieten de-al meu ar dori să ştie...

Şi le-am spus treaba cu ceva-ul dintre bobine.

Peste puţin timp vreo 500 de specialişti de toate gradele, cu aparataj de toate felurile, cercetau şi-n sus şi-n jos bobinele mele. După vreo lună de zile maşina electronică K.H.Y.R. — 3 a dat soluţia 7531 9412 1536 2975 6953 4927 7793 7529 455432195 pe care, în două zile maşina electronică B.O.N.X. — 6 a tradus-o pt. creierele noastre : fragment querconic.

— Pe unde scoatem cămaşa, Anghele ? Auzi tu ce-i trebuie sărăciei mele de bobină : un fragment querconic.

— Mă, fragment ştiu şi eu, da chernonic, sau cum îi zici tu, n-am pomenit. Am văzut destule, am auzit destule, însă aşa ceva nu.

— Conic, de la con. Da quer ?

— N-ai încercat să-i tragi de limbă ?

— Mai întîi mi-a fost jenă. Nu se face ca un cadru ştiinţific de rangul meu să n-aibă habar de un fragment de genul ăsta. Totuşi nu ştiu ce mă face să cred că nici visenşaftii nu-s lămuriţi pe deplin. Cînd am făcut aluzie, unul era ocupat, altul a schimbat vorba, altul...

Totuşi pînă la urmă sforţările mele n-au rămas zadarnice.

— Dragă Ionescule, mi se adresă într-un moment de sinceritate un visenşaft celebru. În chestiunea care te priveşte mi-aş permite să-mi spun deschis părerea. Mi-ar pare rău dacă te-aş întrista. Uite ce-i : ştiinţa face şi ea ce poate şi cît poate. Mai încolo, deh, ştii şi dumneata. Eu aş zice să încerci în Artaria, în ţara artei. Acolo oamenii cunosc fenomenele, lucrurile instinctual. Cu ce ţi-or spune ei, cu ce-om mai găsi noi, poate-i ieşi din încurcătură.

Ce era să fac ? Între a o pune de mămăligă fără apă în Visenşaftia şi a încerca o şansă în altă parte, cu necesitate aspră trebuia să aleg a doua posibilitate.

Aşa că iată-ne cu racheta după noi, trecînd frontierea Visenşaftiei pe la Ateneşti spre Frumuşani, prima localitate din Artaria.

PARTEA A III-A

Capitolul IX Mirabila ţară

Motto :

Totuşi,
Cervantes
Don Quijote de la Mancha.

Am rămas în faţa primei gări din Artaria năpădiţi de impresii. Piii, ce mai gară ! Doar eram la artişti acasă. Gară, nu jucărie ! Era... aaaşa. Faţada venea... aşaaa şi acoperişul... aaaşaaa. Greu s-o descrii. Cînd îţi trece şi dv. pe acolo o să vedeţi că am dreptate.

După ce ne-am umplut pînă sus de admiraţie, am luat trenul spre Tîrgul-Frumosului, capitala Artariei. La ce-oi fi precizat „capitala Artariei", nu ştiu. Că ce capitală, mă rog, putea să albă alta decît un fel de Kalopolis sau Belleville ? Dar mai bine să-i zicem pe româneşte. Ajunşi aici, aranjîndu-ne cu casa, cu masa, am început să ne ocupăm de grija noastră. Eu pe-o parte, Anghel pe alta.

Întîi a trebuit să aflu ce-i cu Artaria. Mai de ici, mai de colea, am strîns informaţii cu totul interesante care s-ar rezuma cam astfel.

Suprafaţa nu e cunoscută nici pînă astăzi. Un artist, oricît ar plastic sau de neplastic ar fi el, nu poate merge cu teodolitul în spinare să-şi măsoare patria. Lui îi ajunge forţa imaginaţiei. Luîndu-ne după poeţi, Artaria e cea mai frumoasă ţară din univers, cu rîuri limpezi, holde bogate şi locuitori eroi care au bătut totdeauna pe duşmani de i-au zvîntat. Acolo soarele răsare, luna apune, vîntul bate ca nicăieri în lumea asta.

Din nefericire nici eu nu pot furniza informaţii geografice mai numeroase decît ei pentru că după terminarea liceului nu mai am unde viri în neîncăpătoarea mea căpăţînă alte cunoştinţe. Cu toate acestea, în afară de capitală, îmi mai amintesc oarecum de împărţirea ei pe regiuni istorice şi pot înşira vreo cîteva ca Pegasonia, Prozateşul, Reportajia, Criticina, Pictonia, Sculptovina, Afişonia, Graficania, Dramatiţa, Filmania. Locuitorii lor erau şi ei cum puteau, dar fiecare rideau de cei din altă regiune. Pegasonii leşinau cînd auzeau de criticini, criticinii nu sufereau pe prozateşeni, pictonii luau totdeauna peste picior pe afişoni, dramatiţienii nu înghiţeau pe filmani.

Din istoria Artariei am reţinut mai puţin ca din geografie. Am constatat că locuitorii ei s-au beregăţit de-a lungul şi de-a latul veacurilor în fel şi chip pînă cînd într-un sfîrşit au ajuns la cîrmă pegasonii. Din acest motiv tenta dominantă a Artariei, ca să vorbim în termeni de artă, era literară. Pentru a-i cunoaşte mai bine am tras într-o zi o raită pe meleagurile lor şi nu am regretat. Am aflat stări şi fapte de mirare ce cu greu pot fi închipuite altfel.

Astfel, din 7 000 274 locuitori adulţi cîţi avea Pegasonia, 7 000 001 erau poeţi şi numai 273 cititori. Pentru a-şi apăra drepturile şi a se salva de la moarte prin îngropare în avalanşe de versuri, cititorii se constituiseră în 17 asociaţii care se purtau foarte dur cu creatorii. Altfel nu era chip. Şi n-aveam decît să privim capacitatea de scriere şi capacitatea de citire ca să ne lămurim pe dată.

Un pegason publica în medie două volume de versuri pe an cuprinzînd între o sută şi şapte sute de pagini. Normal trăia cam 70 de ani. Poezii făcea de cum începea să scrie, dar de publicat nu publica decît în jurul vîrstei de 20 de ani. Asta înseamnă că scotea într-o viaţă cca. 100 volume. Dacă înmulţim cu 7.000.0001, cîţi pegasoni erau în stare de creaţie, iese o cifră formidabil de fantastică în care, să fim atenţi, nu sînt cuprinse memoriile şi celelalte activităţi publicistice.

Acum să vedem care era capacitatea de cuprindere a unui cititor. Să presupunem că trăia tot cît un poet, şaptezeci de ani şi că iarnă, vară citea de la vîrsta de şapte ani în fiecare zi cîte un volum de poezii. Asta însemna 22.995 volume toată viaţa. E uşor de presupus deci rigoarea de care trebuiau să dea dovadă cititorii.

În orice caz erau foarte respectaţi de poeţi. Cînd unul din ei auzea de la a treia mînă că un cititor ar intenţiona să-i vadă producţiile, era cuprins de o bucurie fără pereche. Într-o zi am fost martor la o scenă asemănătoare cu cea furnizată de Arhimede. Un pegason îmbrăcat foarte sumar, probabil cum îl surprinsese vestea, alerga pe mijlocul unui bulevard ticsit de lume răcnind cît îl ţinea gura : „M-a citit ! M-a citit ! Fraţilor, m-a citit !" Iar după el fugeau o droaie de alţi pegasoni să afle amănunte.

O dată pe an, timp de o oră, cititorii dădeau autografe poeţilor în librării. Autografele erau foarte seci sau cuprindeau numai iscălitura. Şi aşa şi tot era greu. Am în memorie o păruială cumplită între doi poeţi care susţineau cu ardoare fiecare că grafia autografului primit e mai generoasă decît a celuilalt.

Bărbaţii se descurcau cu mare, cu mare greutate. Femeile pegasone erau foarte, foarte pretenţioase. Dacă cineva nu avea publicate măcar 20 de volume, nici prin gînd nu-i trecea să apară în ochii sexului frumos. Abia de la al 21-lea i se acorda oarecare atenţie.

În schimb, cînd le venea la îndemînă, poeţii se răzbunau crunt pe femei. Presupunînd că întîmplarea îţi scotea pe una din aceste victime în cale, nu scăpai cu una, cu două. Fără doar şi poate fabrica prilejul să-ţi spună că a trăit în preajma unui mare poet. Oricum o întorceai, oricum o suceai, dădeai peste „iel". De exemplu :

— Vă rog să-mi spuneţi unde-i strada Plopul cu flori ?

— L-am cunoscut pe marele poet Georgescu.

— Totuşi, unde vine strada Plopul cu flori ?

— Îi plăceau mult sarmalele-n foi de viţă.

— Vedeţi, eu caut o stradă.

— „Iel" pe mine mă iubea foarte mult şi cînd a murit, a murit cu mine-n gînd.

— Vă mulţumesc ! Sărut mîna.

— Staţi ! Nici o poezie nu publicam pînă n-o vedea „iel".

(va urma)

elena văcărescu

Țara noastră a dat omenirii cîteva femei mari. Maria Cantemir, *fiica învinsului de la Stănilești, era socotită de contemporani femeia cea mai cultă a veacului.* Elena Ghica, *urmașa întemeietorului Muzeului Național de arheologie din București, a cucerit sub pseudonimul Dora d'Istria o notorietate literară neegalată de cît de aceea a vestitei Mme de Stael.*

Elena Văcărescu, poetă lirică și oratoare de prestigiu european, a fost reprezentantă permanentă a României la Liga Națiunilor. S-a născut la București, în 1866. Mama, din familia Rosetti, îi va insufla statornic dragostea pentru tot ce-i românesc. În casa părintească, din str. Română, învață franceza, germana și engleza. La vîrsta cînd alți copii deprind a trage bastonașe pe tăbliță, uimește pe Titu Maiorescu *și* Alecsandri *prin precocitatea talentului literar și o mobilitate intelectuală, ieșită din comun. E dusă la Paris, unde-l cunoaște pe C. A. Rosetti, unchiul ei după mamă.* Leconte de Lisle *îndrăgește copila. Împreună cu sculptorul* Soldi *o va prezenta lui* Victor Hugo. *Ia lecții de prozodie franceză cu Sully Prudhomme. „Oricît de departe aș pătrunde în trecutul meu, nu păstrez amintirea nici unei vremi, în care să nu fi vorbit franțuzește și să nu fi scris versuri". E admisă „la simbetele" lui Leconte de Lisle, la Beausacq și în salonul ducesei de Rohan.*

Avea 20 de ani, cînd i-a apărut primul volum de versuri Chants D'Aurore. *Hyppolite Taine a tutelat cartea, care a fost un triumf. Academia Franceză îi acordă premiul Archon Desperouses.*

Urmașa Văcărești lor notează: „Dacă aș mai cînt pentru a se pune la încercare nu a ales limba iubită ce se vorbește în jurul căminului părintesc, vei putea vreodată, o Patrie, să ierți pe copilul tău"?

În 1898, la legația României de la Roma, în fruntea căreia se găsește tatăl ei, Ion Văcărescu, face cunoștință cu d'Annunzio, *prin intermediul unui tînăr secretar de legație —* Duiliu Zamfirescu, — *„Spune-mi Gabrielle, spune-mi" o va implora mai tîrziu marele poet al Italiei, cerîndu-i să-i spună pe nume.*

În 1898 va apare Le rapsode de Dambovitza. *Cartea rămîne capodopera ei poetică. Academia Franceză o încununează cu premiul Julien Fabre (apăruse mai înainte în limba germană, în 1889, la Mayer Lübke).*

Bibliografia lui Gheorghe Adamescu (vol. III, pag. 209) menționează o ediție franceză, tipărită, pare-mi-se, la Bruxelles, în 1892. Cîntecele din acest volum „au fost culese din satele noastre". La vremea lui, volumul, care s-a bucurat de mare succes, a fost tipărit în limbile germană, franceză, olandeză, engleză (cu un studiu de Elda Gianelli), *japoneză, daneză și chineză. Extracte s-au tradus în peste 30 de limbi. Din cauza unor intrigi, atunci, și a uitării, acum — volumul nu a apărut în limba română. Doinele, horele, cîntecele de dor și jale sînt transpuse în limba franceză în proză ritmată, muzicală, cu limpezimi de cristal. În aceste poezii a păstrat frusta și monumentala simplicitate ancestrală. O dată cu viziunea poetică a Elenei Văcărescu, omenirea cunoaște universul nostru spiritual, concepția noastră despre lume. Pătrunde în literatura universală cuvîntul „dor". Iată ecoul — unul din sutele de articole — ce au apărut în presa franceză:*

„Nu cred că e pe lume o altă poezie populară mai frumoasă, mai adîncă, mai emoționantă, decît aceea a României".

„Sînt sigur că nu există în limba franceză o carte mai aproape de a ne deschide o comoară națională" *(Dorchein Auguste —* Le Peupie Roumain, Le Pantheon, Paris 11 *iunie 1913, pag. 265, op.).*

Elena Văcărescu a fost un scriitor fecund. În 1896 apare L'Âme Sereine, *apoi* Nuits D'Orient — Folclore Roumain *și în 1911* Le Sortilege.. *În 1912 se reprezintă* Cobzarul *pe scena Operei Mari din Paris.*

Iată comentariul presei noastre: „Libretul are o deosebită valoare literară. A plăcut prin vechi de primitivă energie sufletească și poetică naivitate a satelor noastre. A plăcut prin armonia mișcătoare a cîntecelor noastre naționale. Cobzarul *a avut marele merit* de a face elemente de succes artistic de prim rang din lucruri românești care la noi erau nesocotite pentru sărăcia și lipsa de interes". (Flacăra, din *31 martie 1912).*

A scris șase volume de versuri. Poezia ei este un uriaș vitraliu prin care străbate triumfal forța lirică a neamului românesc, o parte din conferințele ei (Projection Coloree, *Paris, 1928) vădesc remarcabile calități de exprimare în proză. Opera de traducător a Elenei Văcărescu este considerabilă, nu atît prin dimensiunile ei, cît prin puterea de a intui esențialul. A tradus în franțuzește din* Lucian Blaga, T. Arghezi, V. Voiculescu *și* Adrian Maniu. *Despre Eminescu spunea că „e cel mai mare poet al lumii". E intraductibil. „Nici o altă limbă din lume nu-l încape".*

În acei ani de efervescență de la începutul veacului al XX-lea, două „ateliere" sînt far călăuzitor în Parisul tuturor posibilităților: locuința de la entresol *din rue Washington, a Elenei Văcărescu, de unde și-au luat zborul* Giraudoux, Siegfried, Maurois, Cocteau *și atîtea alte nume mari; și cea din impas Ronsin, — unde o săgeată însemnată cu cretă pe zid te ducea către așezarea lui Brâncuși, cel ce „găsea în artă un drum nou, care părăsindu-și țara, nu a părăsit însă și legendele și amintirile ei"* (Lucian Blaga, Știință *și* Creație, Sibiu, Ed. Dacia Traiană, *1942, pag 145).*

Prestigiul lui Brâncuși și al Elenei Văcărescu paraliza pasul neofitului care trecea pragul. Dar, dincolo ce încîntare!

Opera, poziția ei de arangardă și neclintita dragoste de țară, au legat-o statornic de tradițiile poporului și familiei din care se trăgea, într-un trecut care urcă prin neguri pînă la 1215, la acel îndepărtat strămoș și ctitor Neagoie Văcărescu. A fost în stima și admirația celor mai proeminente personalități ale epocii. Nume ilustre se mîndreau cu prietenia ei: Heredia, Moreas, Paul Verlaine, Marcel Proust, Paul Valéry, Mallarmé Anatole France, Francis Jammes *(căruia îi dedică o elegie, datată 1907).*

Cînd clești ele de oțel ale lui Falkenheim *și* Makensen *prindea în strînsoarea lui rezistența noastră, în 1917, Cocteau o consolează. Ofensiva armatelor române de la Mărășești, i-a redus pacea în suflet.*

Elena Văcărescu a fost un mare orator. „Cuvîntul ei convinge și înflăcărează. Este destul să o auzi vorbind ca să vezi cu ochii tăi România", va explica uimit Maurice Ricord. *Austerul și rezervatul reprezentant al Marei Britanii, la Liga Națiunilor,* Dalton *a omagiat-o de la Tribuna Genevei pentru magnifica sa elocvență". „Restrîngeți totul asupra țării mele", a fost modestul ei răspuns.*

Realistă, a vorbit în fața elitelor lumii ca și în fața muncitorilor din mine sau a soldaților. Ideile ei au fost luminate de rațiune. Cuvîntul i-a fost îndrumat cu suflet. Causticul și totodată duiosul Cincinat Pavelescu, *într-un mișcător articol publicat în limba franceză în 1920, vestea știrea decorării Elenei Văcărescu cu legiunea de onoare „pentru serviciii eminente aduse cauzei aliaților".*

„În ceasurile grele ale istoriei noastre nu am avut decît un singur țel, să ridic energiile Țării și drapelul speranței". A galvanizat entuziasmul pentru România, pierind modestă în dosarul faptei. Nu purta decorații. Foarte arareori pe pieptul ei înflorea ca o petală însîngerată de garoafă panglica de mare ofițer a legiunii de onoare.

Pe o jumătate de coală de hîrtie, îngălbenită de vreme, s-a scris o pagină de istorie. Sună astfel: „Subsemnații, avem onoarea de a vă propune ca membră de onoare a Academiei Române pe Elena Văcărescu, distinsa scriitoare, care, atît prin opera ei, cît și prin munca depusă în străinătate, a adus servicii Țării și prestigiului ei." *Iscălesc:* Octavian Goga, Ion Al. Brătescu Voinești, Mihail Sadoveanu, George Murnu, N. Iorga, *general* Radu Rosetti *Propunerea este acceptată.* Iacob Negruzzi *o proclamă membru de onoare al Academiei Române în ședința din 11 iunie 1925.*

A luptat pentru afirmarea specificului național. Sună de-a dreptul dramatic apelul ei: „Să nu ne deznaționalizăm, imitînd pe alții, să ne păstrăm în viață și în literatură caracteristica noastră românească".

Ridicîndu-se de la particular la general, anticipînd cu luciditatea vizionarei drumul cu orizonturi vaste al omenirii spune: „Va trebui să și cultive intens specificul național, tradiționalismul și sensibilitatea fiecărui popor. Altfel, nimeni nu se va deosebi de nimeni și universul va deveni cenușiu și monoton". Acestea sînt cuvintele care l-au determinat pe Barrès *să afirme despre ea: „ce n'est pas une femme, c'est une race". Vorbind despre limba română, va spune: „Limba noastră a luptat ca și țara împotriva invaziilor. LIMBA ROMÂNĂ PE CARE AM PĂRĂSIT-O — ȘI TOCMAI DE ACEEA — ÎMI APARE CA CEA MAI FRUMOASĂ ȘI MAI ALES CEA MAI PATETICĂ DIN LUME".*

Rănile primului război mondial prinseseră o coajă subțire, prin care treceau în afară dureri din adînc. Din nou război. Franța e invadată. Parisul ocupat.

Elena Văcărescu a refuzat să trăiască sub ocupație. A luat drumul bejeniei.

În martie 1941, la biserica ortodoxă Sf. Mihail, din Cannes, o mină de oameni stăteau înmărmuriți în fața unui sicriu înfășurat în Tricolorul românesc. Pe drapel stau așezate în bătaia soarelui marele cordon al Legiunii de onoare și marele cordon Victoria Cross, dominînd prin valoare un morman de decorații.

Într-un unghier, ce de piatră, ca o femeie. Pe față îi curgeau șiroaie de lacrimi. Înmărmurită. Elena Văcărescu jelea la capul lui Nicolae Titulescu. Miniștrii români „care a voit să educă o mărturie de creștină și atașament, a fost silită să părăsească", (notează Petit Nicois, *31 martie 1941). Lepădă de această mare durere, va eroca figura marelui dispărut într-un necrolog din martie 1941... „Trăia furtunos, mîinile sale se ridicau și se coborau într-un ritm care era un grai. Puterea sa de muncă era inepuizabilă. Pentru mimic în lume nu și-ar fi schimbat convingerile. Totul pentru drepturile României".*

În 1944 „an de la grande offensive", va scrie în cinstea marelui bărbat politic o elegie, datată 19 martie. „Patria nemuritoare te păstrează nemuritor".

La Aix, 1 iunie 1942, poeta va scrie „Două războaie, două vărăiri am trăit. Una în 1917, asupra României, și alta în 1940 asupra Franței. Am înțeles și am iertat multe lucruri". ...Paris, 8 mai 1945 „Se aude tunul. Stau cu mîinile amîndouă pe drapelul țării mele". Orașul e numai vibrație. Freamătă de euforia eliberării. Dreptatea a triumfat.

Departe de țară, poeta notează: „Stau singură pe balcon. Din prăpastia uitării îi strig pe cei ce mi-au fost dragi. De mai bine de o jumătate de secol, drăzostea de Țara mea mi-a dominat viața. Fără cămin, fără soț, fără iubit, fără copil. România a devenit singura devoranta mea pasiune".

În 1945 urmărește consecințele intereselor românești în documentele diplomatice, ce se încheie la Paris.

În anul următor, 1947 primățeasa a venit mai devreme în capitala Franței. În apartamentul de la cetul al treilea din Passy, ursitoarele ei țeseau firul unei existențe care se contopea în legendă. Era în ziua de 17 februarie. Spre seară, presa din toate țările lumii și posturile de radio vesteau „Elena Văcărescu nu mai este".

Placa comemorativă, tinuită pe peretele casei de la nr. 7 rue Chevillot, din inițiativa „Asociației prietenilor Elenei Văcărescu", a „Societății oamenilor de litere din Franța" și a „Societății Franța — România", cît și impresionanta solemnitate, la care au luat parte personalitățile cele mai marcante din viața culturală și artistică a Franței și ambasadorul României la Paris — odeneresc că oamenii mari nu pier.

Moro Giafferi „demonul elocvenței", a evocat la Sorbona figura marei dispărute.

Elena Văcărescu s-a despărțit din neguri. De dincolo de marele și irevesibilul prag al morții, vaimaș ei a suspinat cu glasul înfrînt ce țese din pămînt: „O Românie, O Țara mea de vis"

NICU FILIP

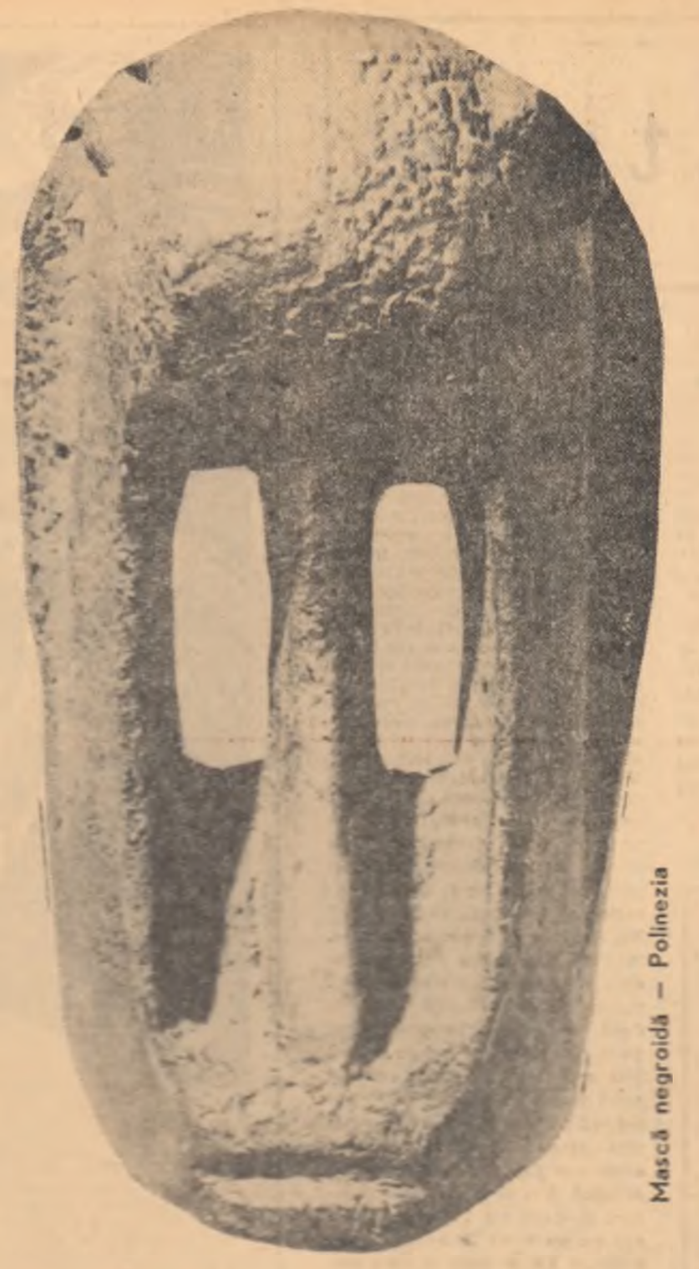

Mască negroidă — Polinezia

lirică franceză

DOMINIQUE TRON

marsilia

Ivi Kitty

la zori orașul pare o grădină
Marsilia — acest vapor pe cale de a se scufunda acum
Aceste diguri, aceste mozaicuri
Și-apoi bulevardele negre și casele îmbătrînite
Pe urmă prospețimea cerului
Fabricile tale de zahăr, de săpun de scrc
Sînt toți stîlpii florii pe bazilia tale de vardeață
Grădinăriile pură, cea care botărăște florilor
Cînd să se deschidă, cea care salvează marinarul din larg în timpul naufragiului

Este Maica-Domnc de la Garde
O, sfîntă protectoare, sădește în inima mea
Flori, flori abia deschise, dar simple, flori
O, sfîntă protectoare, scoate-mă din disperarea care m-a cuprins
Căci m-am pierdut într-o mare de lacrimi de tristețe.

toate clopotele vor răsuna

Copilărie, retrez drag, diminească de turtă dulce
Întoarce-te, fără tine jucăriile sînt triste
O, da, voi pleca de pe stîncă, pînză de corabie
Goelandul meu zboară spre nisipurile marocane
Sau mai bine Atlasul va cobori pe genunchii mei
În vechea odaie cu arome de eucalipt și de ambră.

Toate clopotele vor răsuna!

Dimineților îmi aduc ghicitorile uitate
La radio ascult un cîntec de om și de clepsidră
Și ei merg deghizați cu fișii de pînză pe șolduri
Agățîndu-se mereu de brațul îndrăgostiților
Toți pustii, cerul meu nou, iar tu plîngeai.
Ei vor aduce mîrile lor cutii cu taine
Ursulețul de pluș, păpușa, un șipet

Și toate clopotele vor răsuna!

În românește de VIOREL GRECU

o lucrare bulgară despre grigore țamblac

În editura Academiei de Științe a R. P. Bulgaria a apărut — sub semnătura profesorului Penio Rusev, rector al Universității din Tîrnovo (participant, anul trecut, la cursurile de vară de la Sinaia consacrate limbii, literaturii, artei și istoriei poporului român), în colaborare cu asistentul universitar Anghel Davidov — lucrarea **Grigore Țamblac în România și în istoria literaturii române vechi.** Consultînd aproape întreaga bibliografie românească închinată activității lui Grigore Țamblac (de la episcopul Melchisedec, N. Cartojan, St. Ciobanu pînă la lucrările mai noi ale lui P. P. Panaitescu, Emil Turdeanu, Al. Piru) la care adaugă contribuțiile unor cercetători rusi (in special A. I. Iațimirski) și bulgari (cele ale profesorului Petăr Dinekov, șeful catedrei de istoria literaturii bulgare de la universitatea sofiotă) s.a., autorul își propune să rezolve „perioada moldavă" — de altfel cea mai rodnică — a vieții și operei acestui cărturar, unul dintre scriitorii marcanti din peninsula balcanică de la sfîrsitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, opera sa aparținînd literaturii române, bulgare, sîrbe, ruse, propagator al doctrinei isihaștice, elev al patriarhului Eftimie din Tîrnovo.

În afara studiului despre Grigore Țamblac în România și în literatura română veche (p. 1—86), lucrarea mai cuprinde traducerea, în bulgara modernă, a operei hagiografice a acestui scriitor medieval — **Viața Sfîntului Ioan cel Nou de la Sucesva** — după cele mai vechi copii cunoscute la noi, ale lui Gavriil de la Neamț din 1439 mss sl. BARSR nr. 164, f. 324—330 și mss. sl. nr. 314, f. 2—131 urmată de o exegeză, index de nume și glosar. Studiul introductiv cuprinde trei capitole: **Țamblac în România, Cuvîntările lui Grigore Țamblac** și un larg comentariu despre **Viața Sfîntului Ioan cel Nou.** Sosit împreună cu Manuil Arhont în capitala Moldovei, Suceava, la sfîrșitul verii anului 1402, în calitate de trimis al Patriarhului din Constantinopol, ca să sprijine acțiunea domnitorului Alexandru cel Bun în organizarea vieții eclesiastice și culturale, Țamblac a îndeplinit funcția de predicator la Curtea Domnească. Penio Rusev încearcă să demonstreze că perioada moldavă a activității lui Grigore Țamblac se întinde doar pînă în toamna anului 1406 și nu pînă spre 1450 (așa cum se susținuse pînă acum, în istoriografia literară) cînd Țamblac pornește spre Wilno, avînd de îndeplinit proiectele unei coaliții a popoarelor și statelor din sud-estul european îndreptată împotriva invaziei turcești.

Despre cuvîntările scrise de Țamblac la Suceava, cercetătorul bulgar menționează un lucru de loc nou în istoriografia literară veche, că scriitorul medieval a fost influențat de școala autorilor bizantini Ion Hrizostomul și Vasile cel Mare, ca și de mentorul său, Eftimie din Tîrnovo. De asemenea, Penio Rusev scrie că aceste cuvîntări nu reflectă decît parțial realitățile românești, că predicatorul avea ca temă predilectă apărarea doctrinei creștine.

În privința operei hagiografice, profesorul bulgar subliniază că ea reflectă realitățile sociale din Moldova acelor vremuri, scriitorul realizînd prin **Viața Sf. Ioan cel Nou** lucrarea sa de căpetenie. În încheiere, Penio Rusev, beneficiind de o bogată bibliografie românească, menționează ecoul acestei opere in literatura și pictura religioasă moldovenească.

OCTAV PĂUN

meridiane

lirică italiană

MUSHKA MONTANARI

plecarea ta...

Plecarea ta mă umple
de bucurii nesigure,
de aceea îmi place să te uit.
Drumurile se acopăr de petale
și ca o nebună alerg
spre vadul sălbatic al zilelor de mîine.
Stelele se încrucișează,
cerul topit mi se pierde în păr.
Sînt liberă de nourii tăi...
Fug de umbra ta zbîrcită de viață
ca să respir — în sfîrșit — uitarea
pe care mi-o aduci.

cerul se culcă

Cerul se culcă pe pleoapele
lacului în gheață.
Îngroapă-ți capul sub pămîntul chinuit,
acopere-te cu valul de amurg,
cînd zvîrcolirea nu se mai teme
de lumina așteptărilor.

nimic nu este gravat mai adînc

Nimic nu este gravat mai adînc
ca amărăciunea primăverilor moarte,
pe această piele ce nu se schimbă
decît la bătăile inimii tale.
Evoci nostalgia convulsionară
a lui niciodată,
fără curajul de a privi dincolo
de teama fantomelor.

În românește de DRAGOȘ VRÂNCEANU

rainer maria rilke despre mesajul poetului (II)

Așa își definește Rilke statutul de viață care coincide cu anii de concepere și elaborare (1904-1910) a *„Însemnărilor lui Malte Laurids Brigge"*, operă centrală în evoluția spirituală a poetului și revelatoare cu privire la frămîntările lui ca om.

S-a spus că *„Însemnările lui Malte Laurids Brigge"* ar putea fi socotite ca un jurnal al poetului, ca o autobiografie, ca un fel de roman educativ, făcîndu-se în acest sens trimiteri la romanele ce-au urmat lui *„Wilhelm Meister"* al lui Goethe și mai cu seamă la *„Niels Lynhe"* al scriitorului danez Iacobsen, față de care Rilke nutrea o admirație deosebită (Cf. J. — F. Angelloz: *„Rainer Maria Rilke"*, Paris, 1936, p. 241). Dar încadrarea într-un gen sau într-o specie literară a *Însemnărilor* e mult prea neesențială. *„Caietele lui Malte Laurids Brigge"*, cum le spun francezii, sînt, în ultimă instanță, analiza spectrală a unui mare poet, care-și consacră viața exclusiv poeziei.

„Însemnările lui Malte Laurids Brigge" au izvorît dintr-o stringentă necesitate interioară, punctînd etapa în care Rilke voia să se lămurească cu sine însuși, cu viața și cu toate cercurile ontice ale realității, prezențe care-l înspăimîntau și care — credea el — sînt bîntuite de un vînt al neprielniciei. Proiectîndu-se, în manieră a lui Malte, Rilke începe marea bătălie pentru cucerirea împărăției lui *hinc et nunc*. Nu lupta cu îngerul, după pilda biblicului Jacob, ci lupta cu realitatea imediată, trăsătură atît de specifică unui cetățean modern al lumii.

Într-adevăr, după ce acest *heimatlos* de geniu care a fost Rainer Maria Rilke adunase în sensibilitatea sa miresmele atîtor țări și duhurile atîtor popoare — de la pravoslavnica și imensa Rusie pînă la sierrele arzătoare de pasiune ale Spaniei, cu popasuri la Roma și la Paris, — începe dialogul său decisiv cu viața. Existența sa integrală se transformă într-un atotcuprinzător halo de rezonanțe, într-un cosmic fundal al *poematicului*. Pe tărîmurile, uneori prăpăstioase, ale poematicului, își poartă pașii nesiguri Malte — în acest *no man's land* unde nu există certitudini absolute! — adulmecînd pîlpîirile născătoare de poezie.

Și-astfel, ca un Ioan fără de Țară al poeziei, își începe marele dialog cu viața prin coborîre în propriul său eu. Malte, călăuzit de Rilke, ca Dante de Virgiliu, descinde în infernul de neliniști, incertitudini și ispite al propriei sale realități interioare, ca apoi, trecînd prin botezul de foc al purgatoriului, să poposească pe solarele cîmpii elizee. Dar drumul este greu și urcușul anevoios — fapt demonstrat din plin de încetineala cu care au fost elaborate *Însemnările*.

Întîi, Malte vrea *„să vadă clar în el însuși"*. În această operație introspectivă, luciditatea lui Rilke dovedește un *spirit de finețe* afin cu cel al unui alt mare îndurerat al condiției umane, Blaise Pascal. De altminteri, afinitățile, sub aspect de sensibilitate, între acești doi căutători de Dumnezeu sînt multiple.

A vedea clar în tine însuți înseamnă, în cea mai socratică accepțiune a expresiei, a te cunoaște temeinic, a-ți da seama de calitățile și scăderile pe care le ai, a-ți cumpăni virtuțile și lipsurile, iar dacă ești poet, a-ți identifica steaua sub care te-ai născut pentru a rămîne pururea fidel *cîntecului* ce urmează să-l înalți omului și lumii. Rilke a înțeles pe deplin acest destin și i s-a conformat. De aceea, s-a aplecat cu umilință în fața lucrurilor celor mai superbe, a descîntului tresărirea florilor, a ghicit privirile animalelor, a îmbrățișat mizeria și suferințele oamenilor din marile metropole ale Europei, a contemplat amurgurile sfîșietoare la tărîmul mărilor, a vegheat revărsarea zorilor peste pămîntul adormit, a călătorit cu vînturile și a tălmăcit șoaptele, a logodit pămînturile cu cerurile și a îmbrățișat — printr-o cosmică dilatare a eului său — toate cele de pe uscat, din apă și din văzduh. Procesul acestei atotcuprinzătoare cunoașteri a lumii din afară nu l-a făcut pe Rilke să neglijeze aprofundarea propriei sale intimități. La el, comuniunea cu lumea culorilor și a stelelor trece prin comuniunea cu propriul său eu. Și ce este eul, dacă nu conștiința unității și identității noastre în timp? De aici, osmoza cu cosmosul, de aici *monumentalitatea intimă* și *intimitatea monumentală*, ce caracterizează — în suprema ei efloreșcență — poezia lui Rilke.

Poetul a învățat de la multe și de la mulți. Am putea înșira aici autori, cărți, personalități uluitoare (cum a fost de pildă cea a lui Rodin, în preajma căruia a petrecut ciclva ani), dar toate acestea, ca să fructifice, ca să devină carnea și sîngele poeziei, au trebuit să treacă printr-un proces de *esențializare*. Rilke a știut să înlăture coaja și zgura pentru a descoperi filonul de aur pur al poeziei. El a fost un mare intuitiv și un mare pur. După mărturisirea editorului său și, mai tîrziu, prietenul său de nădejde, Rudolf Kasner, Rilke trăia prin ochi. El intuia ca un copil care deschide pentru întîia oară ochii asupra minunilor lumii. Puritatea lui izvorăște din sentimentul de sfială și evlavie pe care-l manifestă, mirîndu-se în fața evenimentelor existenței. Or, se știe, a spus de altfel și Albert Camus, că puritatea este piatra cea de toate zilele a poeziei. Această puritate este cu atît mai grăitoare, cu cît Rilke — în scopul de a descoperi *adevărul* uman și *adevărul* poetic — brăzdează toate aspectele și scormonește toate ungherele realității, fie bătute de soare, fie întunecate de tumultul pornirilor răzvrătitoare. Pentru că, după convingerea sa, poetul trebuie să cunoască totul și să accepte viața așa cum este ea, în toate privințele. Din această cauză, Malte caută necontenit și se caută, se cheltuiește în experiențe de tot felul, evoluează, se transformă și așteaptă inspirația ce va să vină. Ca acel *„das Offene"* al poetului sufletul său rămîne mereu deschis primeniirilor și transfigurărilor.

Purtat de vîntul neprielniciei, cum ne exprimam mai sus, Malte nu se poate fixa, nu-și găsește vatra, căminul; nu e nicăieri acasă în lume. Îi lipsește căldura unui *chez soi*, care să-i îmblînzească nostalgiile și să-i domolească neliniștile. Dar lecția lui este extrem de instructivă pentru fiecare poet. Prin zbuciumul lui iscoditor intrăm în atelierul poetului Rilke.

Ne amintim din *„Scrisori către un tînăr poet"* că Rilke recomanda lui Franz Xaver Kappus, fratele mai mic al lui Malte, zăbava asupra copilăriei, înțeleasă în semnificațiile ei majore. Această recomandație e la fel de valabilă, tot atît de eficientă, și pentru Malte. Rilke însuși, în ipostaza de părinte spiritual al amîndurora, consideră acest „tezaur regal", (cum numește el copilăria), ca sursă inepuizabilă de inspirație. Aci însă e vorba de copilărie regăsită, redobîndită, în sensul *repetiției* kierkegaardiene.

Să nu uităm, copilăria și tinerețea lui Rilke au fost împovărate și otrăvite de cicatricele psihice ale traumei suferite în școala de cadeți. Cu toate acestea, saltul calitativ al mutației ontologice produse în implinirea spirituală a poetului le-a investit cu puteri transfiguratoare.

Vasta corespondență a lui Rilke ne dezvăluie, între altele, și numele femeilor care au participat din plin și constructiv la formarea lui ca om și la desăvîrșirea lui ca poet. Dacă e să credem ceea ce afirmă filozoful spaniol José Ortega Y Gasset, în cartea lui *„Despre iubire"*, femeia este aceea care întreține — și a întreținut de la epoca *truverilor* încoace — atmosfera prielnică înfloririi valorilor spirituale și, în primul rînd, a poeziei. Rilke a intuit acest adevăr, acordînd femeii un loc privilegiat în cuprinsul creației sale. În *„Însemnările lui Malte Laurids Brigge"*, pentru a da un mai adînc relief existențial amantelor celebre, face deosebire între „a fi iubit" și „a iubi". „A fi iubit vrea să zică a se consuma în flacără; a iubi, este a străluci de o lumină inepuizabilă. A fi iubit, este a trece; a iubi, este a dura" (Apud. J. F. Angelloz, op. cit. p. 260). Iată de ce Rilke celebrează amantele. Ele sînt purtătoarele zeiescului Eros. Că se numesc Gaspara Stampa, Heloise, Marianna Alcoforado, călugărita portugheză (1640-1743), îndrăgostită de ofițerul francez Chamilly (căruia îi adresează cinci scrisori de dragoste, cunoscute în literatură sub numele de *„Scrisori portugheze"*, considerate capodopere ale genului), Louise Labbé, celebră prin sonetele sale, Marceline Dolores des Valmore, Julie de Lespinasse, prietena lui d'Alambert (în salonul căreia se adunau enciclopediștii), Alceste, Eurydice sau Eva, ele reprezintă una dintre formele de realizare plenitudinară a vieții. Ar fi interesant de urmărit *tipologia feminină* în opera lui Rilke — acest *doctor in problema iubirii și a morții*, care susținea că iubirea — prin excelență — este *vocația* femeii.

Din lumea iubirii, poetul trece în împărăția morții. Ar fi de discutat aci dacă concepția lui Rilke despre moarte, considerată ca o altă față a vieții, este sau nu influențată de filozofia lui Georg Simmel, ale cărui prelegeri le ascultase ca student la Berlin și despre care îi scria lui Rodin cu admirație. Lăsăm aceasta pe seama istoricilor literari. Mai socotim că în deslușirea acestei chestiuni cuvîntul greu și hotărîtor îl au *afinitățile comunitare* dintre cele două mari sensibilități. În tot cazul, în opera lui Rilke, ca și în viața lui de altfel, moartea se impune ca o *pretutindenitate* sau *omniprezență*. Oricît de pasionantă este tema, locul nu ne permite să stăruim mai cu dinadinsul asupra ei. Atragem doar atenția că poetul operează o distincție categorică între *moartea impersonală* (anonimă) din marile orașe și *moartea proprie*, care izvorăște cu necesitate din viața cuiva, după însăși expresia poetului.

Alături de temele majore — realul, copilăria, iubirea și moartea — în atelierul poetului mai întîlnim nostalgia, mizeria marilor orașe, suferința umană, sărăcia, tot atîtea componente în fremătătoarea simfonie a lirismului rilkeean.

GRIGORE POPA

avatarii de breslă

Oficiul activ al criticii dă temperatura, mișcarea și tensiunea unei culturi. Scriitorii o întrețin, criticii o dirijează și o stimulează. Pregătirea unei atmosfere permanente „de lucru", *fazarea* cu idei a unei epoci literare este opera criticilor. După cum operele literare sînt creația unor personalități, descoperirea funcțională a acestor personalități este „opera" criticilor. Amiralul virtual al unei epoci poate scufunda încărcătura sau o poate duce spre Cythera. Devierea și denaturarea funcției în „cronicari" de gazetă înseamnă o plutire maestuoasă cu o flotilă de bacuri pe Techirghiol. Perspectiva unei literaturi este amenințată de a fi abandonată în delirul temporar al unei cărți oarecare și din plăcerea de a face *fiziologii* ex-literare.

Citind un material critic despre volumul unui poet am aflat foarte multe lucruri despre temperamentul, starea emotivă, relații conjugale, antecedentele sale, în fine un adevărat cazier completat pe baza datelor deduse din poezie. Desigur, fanteziei criticului i-a fost ușor să puncteze unele titluri și versuri cu opinii mai vechi ale sale. Un impresionism total din afara relațiilor strict literare determină și manevrează în ultima vreme foarte mult judecata de valoare, vizîndu-se, cu o nesocotire a bunului simț și a onestității publicului literar, finalități care jignesc scopurile și sensurile reale ale unei culturi. Un alt cronicar piruetează, simultan, în cîteva propoziții vărsate într-o ladă de citate, cu impresii strict personale, de album intim, iar o droaie de simpatizanți universitari umiliți de neînzestrare, încrucișează spade de biruință că a apărut un nou Mesia.

A fost cu ani în urmă nu o epidemie și nici o modă, dar mai mult decît atîta, cînd citatele în lanț se făceau parcă printr-o înțelegere tacită între critici. Era destul ca să știm cine iscălește ca să știm pe cine citează. Printr-o aglutinare forțată unele pintece n-au putut nici pînă astăzi să elimine o hrană indigerabilă. Faza s-a compromis și a trecut. A rămas însă o boală și mai urîtă, aceea a economatelor regionale de valori literare. Spirite de vocație restrînsă, cărora o cultură le apare ca o piață unde cine țipă mai tare acela își vinde marfa, profitînd de o condiție tipografică excelentă la nivel de regiune sau pe profil de virste și pe specialități intelectuale, provoacă perturbări de valori cu o violență întristătoare de sărăcie lăuntrică. Condeieri abia dibăcind grafia poeziei, sînt închenărați ca martiri ilustri și inventariați pe tabela de onoare a culturii secolului XX, cu eșarfe strălucitoare, pregătite de somități și *doctori* în materie. Într-o revistă, unde i-ar sta mai bine modestiei și entuziasmului discret al ucenicilor, — singura în presa românească literară de întotdeauna care și-a deschis o rubrică de prezentare cu o infaturare juvenilă frapantă *noua pleiadă*, scriitori de început, fără a contesta nici unuia meritele, sînt aduși în public, tot de colegi de a-i lor la un mod imposibil de superlativ. Avem de aface nu cu oameni la primul sau la al doilea volum, ci parcă cu niște clasici pe care pînă acum i-am scăpat din vedere. Fraze umflate cu expresii livrești, de cele mai multe ori inconsecvente ideii, sînt un act de necuviință și, la urma urmelor, provoacă o stare de tristețe. Să nu uităm că limbajului lozincard de altădată îi urmează un limbaj critic de estetică a lui Mitică vorbind „radical" și furînd cuvinte rare și idei de unde poate. Nu e cazul să reproducem aici vreun comentariu asupra unui geniu al pleiadei, în curs de afirmare, firește. Izbînda în artă nu se cucerește decît superficial cu certificate din partea unor maeștri, și ei temporari. Geniile nu se fac cu un vers și cu o poezie izbutite în criza adolescenței. Să lăsăm pleiada, pletora e mai corect, de talente tinere să persevereze cu onestitate într-o neliniște sinceră a creației și să-i dăm drept timpului de a defini aceastǎ fază.

O teamă a răspunderii față de cultură trebuie să ne facă mai onești și pe noi înșine, mai tăcuți în efuturile noastre izbutite și neizbutite. Zgomotul n-a devenit valoare în nici o estetică. Presa literară a fost și mai este din păcate cînd și cînd o fabrică de certificate de glorie. Plăcerea de a scrie despre poezie, făcînd educație estetică, arta de a sensibiliza publicul cititor, dialogul despre frumos, sînt abandonate în viteza descoperirii starurilor lirice. Apoi analizele cad într-o transă filozofardă nesfîrșită, derutînd asupra conținuturilor reale. Știm cît de penibil este azi cînd urmărind unele reviste literare de acum cîteva decenii, dăm peste atîtea sarcofage împărătești pregătite pentru vecie unor decedați de drept literar comun. S-a practicat mult sistemul lansării simultane și în lanț, ca și cum talentele curg ca pietrele la vale, iar redacțiile trebuie să le prindă în coșuri. Aceasta în ritmul mașinilor automate. O izbucnire lirică a vîrstei s-a luat drept talent, o criză de romantism adolescentin, o predispoziție pentru artă. Ce a rezultat? Elevi și muncitori au abandonat băncile școlii medii, necunoscînd nici o sală de așteptare, premiați, laureați, citați, ca apoi să urmeze faza decepției și a intrării în anonimat.

Editurile recepționează aceleași manuscrise predate revistelor, strînse ulterior în pachet și cu sumar, și la o mică distanță de debutul publicistic urmează volumul de debut. N-am să recurg la nici un exemplu ca să arăt că mari artiști și-au pregătit primul volum ca o sinteză și nu ca o promisiune. Debutul publicistic nu trebuie să necesite și să oblige chiar pe cel tipografic-editorial. Nu vorbesc de excepții! Dar ele să fie cu adevărat. Nu este de datoria editurilor să sărbătorească majoratul tinerilor care nu și-au terminat nici liceul și nu facem procese nimănui dacă se va aprecia că n-a apărut nici un *luceafăr*, într-un semestru s-au într-un an editorial.

O planificare a lansării talentelor, o îngrijorare uneori că redacția va fi criticată pentru că n-a dat drumul unor tinere condeie! Participam odată la niște întîlniri unde un redactor de poezie eșalona zelos debuturile și era mereu preocupat de îndeplinirea unui plan de debuturi. Criticii s-au complăcut în această situație dată, pregătind fiecărui începător o cunună pretimpurie pe Capitoliu. Mă întreb dacă nu cumva ușurința de a recepta debutul, supralicitarea verbigeroasă a cronicarilor n-a contribuit la uciderea prematură a unor talente cu adevărat promițătoare. Cînd un tînăr care încă în faza prenativă ca artist se vede declarat cu o sofisticărie semidoctă că e un *nume, unic, matur, super.* și cînd despre el se scrie mai mult decît se scrie într-un an despre Goethe Shekespeare, Valéry la un loc, nu înseamnă o pierdere a direcției din partea anumitor critici? A lui ca artist, a acestora care privesc literatura nonal, fără sentimentul virstei și al duratei. E proverbială uriașa cantitate de hîrtie consumată ani de zile, ostentativ la o redacție vecină pentru a proba că o carte era roman și nu povestire sau nuvelă, cît s-a scris despre poezia aspirației cosmice la unii poeți tineri la care era vorba de o simplă tematică contractată prin mimetism cultural. Fiecare stea descoperită este nu o dată confundată cu cîte un soare. De unde și renumitul Adevăratul scandal în presă al poeților debutanți la cea mai inofensivă observație critică. Căci să nu mai vorbim, restrictiunea de grup, opinia de gazetă este antemeditată. Nu în baza unor principii estetice. Lupta de convingeri, de școli și de stiluri este subordonată unei critici mai curînd raportată la mici și la interese. N-am văzut încă pe cineva care în numele respectului și al eticii profesionale să scrie că o carte a prietenului său nu e izbutită. N-ar fi nici o primă. Cîtă diferență a stimei dovedea pe vremuri cronica lui Ibrăileanu la unele romane ale lui Ionel Teodoreanu. Și nimeni nu a sărit ars că a fost „desființat". O carte neizbutită a unei personalități valorează mai mult decît capodopera unei mediocrități. A avea însă o opinie despre X alta decît a criticului sau grupului de critici de la revista care-l protejează, înseamnă a fi înconjurat de un zid cu sîrmă ghimpată pentru totdeauna. Mărinimia criticului se vede nu numai în curajul de a apărea lîngă prietenul său într-o imagine postumă, ci și în actul de confesor sincer: nu de avocat, ci de judecător. Valorile absolute, obiective suferă ierarhizări codificate între cercuri și critici, (după ierarhiile trei plus trei au apărut acelea pe generații, ani) derutînd ca o roată a norocului care de la un an la altul ridică și aruncă la pămînt nume noi. Un istoric literar de mîine va crede de atunci cînd va studia epoca noastră că a fost, după opiniile criticilor, o floră incredibilă de capodopere.

Aceeași oameni lansează, de un timp, sub formula *pleiadei* moderne, ceea ce compun unii absolvenți de facultate la un mod umoristico-dement. Elucubrația poetică este încurajată cu o atrofiere totală a gustului și spiritului critic. Ininteligibilul și cacofonia gramaticală sînt declarate îndată ca profunzimi nemaiajunse pînă acum în gîndirea poetică modernă. Alții, de teamă de a nu fi bănuiți, întîrziați, publică „capodopere" care le-ar fi publicat *Alge* și *75 HP*. E o descoperire a suprarealismului amestecată cu o confuzie de barbism. Tineri, care nici n-au intrat bine în templu, iau aerul de oficianți. Ce va rămîne din aceasta? Ritualul exterior. Marilor banalități de simțire poetică li se dau un smalț sintetic de ermetism intelectual prin strimbarea propozițiunii logice. O înscenare ca în montajele fotografiilor din vechile tîrguri. Mulți vor să fie văzuți într-un cadru pe care nu-l realizează decît prin contrafacere. După patruzeci de ani se mai leșină lîngă ruinele unor monumente de nevroză verbală. Nu confundăm aceasta cu operele sincere ale modernistilor de odinioară. Punctul de plecare nu este în muzeul real al artei moderne, ci la periferia și în cimitirul care au însoțit aceste fenomene interbelice. Critici, cu cultură profană, de frică ca să nu fie mînjiți de păcatul refuzului și pentru a fi mecenații redacționali ai „ruperi de zăgazuri", se înecă cu superlative lîngă orice mașinațiune lirică de construcție modernistă veche tip '20 sau '30. Nu vorbim în numele nici unei direcții sau formule, pentru poezie cetățenească în exclusivitate, erotică, filozofică și cîte mai știu manualele universitare. Prioritatea unei formule e normal să determine întotdeauna reacții și unilateralizează conceptul. Vorbim pentru a se apăra *creația* de impuritate și de invazia stofelor de celofibră în artă. O poezie -poezie satisface în principiu toți termenii aflați în dilemă. Orice artă prin esență și condiție este umană și prin aceasta și cetățenească. Formulele prestabilite ucid creația. Mi s-a relatat că pe vremuri unii romancieri își încheiau contractele consemnînd cu redactorii tematica pe care aveau de gînd „s-o abordeze" cîndva. Se știe ce *opere* au rezultat!

Dar să revenim la subiect. Cineva crede că descoperă Antarctica susținînd că poezia cetățenească, după părerea sa, nu e perimată. Un truism, Perimat e tot ce nu e reușit, ce se îngaimă, ce se scrie de la o zi la alta, lăsînd în urma lui o dîră în zig-zag, răspunzînd la oferta modei literare ca un tonomat de cafenea. Altceva e cînd unii poeți se cred a fi moderni dacă vorbesc numai de moarte, de nefericire și de scîrbă de ei înșiși, îngroșîndu-și vocea pentru a fi crezuți, descoperind prohodul și trecerea pe sub patrafir. Mimetismul e contractat pe loc și iată o poezie cernită a unor bolnavi închipuiți, pe cînd alți confrați filozofează uitîndu-se în lăuntrul lor ca într-un neant. Cîte eforturi încearcă atunci criticii pentru a le motiva stările prin formule scuzabile: *neliniști, zbateri*, cu un aer însă că abia pot descifra un limbaj intelectual strîns ca un text de Kant. Cîțiva poeți și-au găsit un loc mai ferit, luînd ca model de artă poetică pe Vasile Militaru și pe Mircea Dem. Rădulescu vrînd să ne convingă în strofe buciumașe că avem nevoie de o industrie dispărută de opinci naționale.

Au fost sanctificați, rînd pe rînd, Bielinski, Cernișevski, Saint-Beuve, Croce, acum urmează Roland Barthes. Sînt certuri ca între copii: *cine și dacă* l-a citit. Presa este inundată de un nume, iar cultura criticilor verificată ori contestată în funcție de el. Gloria unuia este că i-a citit o carte. (Și că îi îmbracă hainele pe dos!) O lene intelectuală de cucoane care așteaptă jurnalul de mode ca să vadă cum să se îmbrace „la zi". Atitudine lipsită de mîndrie creatoare, de provinciali cu ochii licărind spre Capitală. Pentru a fi în „ritmul" vremii și a da dovada inteligibilității și al „gustului" ales, se prefac sau cred în mod serios că norul de praf este nor mănos de ploaie.

MARIN BUCUR

TAPISERIE

CONTINUĂRI DIN PAGINA I-a

literatura de informare

ratura de informare a fost abordată timid, rezultatele obținute nesituîndu-se la nivelul cerințelor actuale. Mari lacune se fac resimțite atît în domeniul disciplinelor umaniste (filozofie, literatură, muzică, arte plastice — compartiment deficitar din toate punctele de vedere etc) cît și în cel științific și tehnic.

Literatura de informare trebuie să depășească stadiul unor inițiative izolate, devenind o preocupare fundamentală a întregului sistem editorial. Se impune găsirea soluțiilor de cadru material pentru a asigura publicarea în cantitatea necesară a unei literaturi de informare *pentru toate domeniile de activitate, diferențiată pe categorii de cititori*. În țările cu o mișcare editorială puternic dezvoltată, ponderea literaturii de informare este sensibil apropiată de aceea a literaturii beletristice sau de cercetare științifică și tehnică.

Soluționarea problemei trebuie să țină seama, după părerea noastră, de doi factori de egală importanță:

a) dezvoltarea pe plan orizontal, prin acoperirea sistematică a întregii sfere de manifestare a spiritului uman, și, pe de altă parte,

b) dezvoltarea pe verticală, în profunzime, editînd tipuri de ediție particularizate la nivelul de înțelegere al tuturor categoriilor de cititori.

Literatura de informare ar trebui dezvoltată, spre a răspunde solicitării tuturor categoriilor de cititori, pe patru nivele de accesibilitate:

Nivel de inițiere. Cartea se adresează copiilor, cărora urmează să le fie transmită, încorporate în narațiuni accesibile, informații elementare privind toate domeniile de activitate, familiarizîndu-i cu problemele generale și cu terminologia de bază. Tot în această categorie includem și repovestirea pe înțelesul copiilor a unor capodopere ale literaturii. *Legendele Olimpului* de Al. Mitru sau repovestirea realizată de Romulus Vulpescu după *Gargantua* de Rabelais ni se par a fi izbutite realizări ale genului.

Nivel de popularizare. Cuprinde cărți de informare generală pentru cei doritori să cunoască abc-ul altor domenii de activitate decît cel în care se specializează. Pentru această categorie de cititori ar fi recomandabilă elaborarea „introducerilor în..." (muzică, arte plastice, filozofie, economie politică, diferite discipline științifice etc. etc) precum și prezentarea clară, pe înțelesul tuturor, a unor importante descoperiri științifice, a unor inovații tehnologice etc.

Nivel mediu. Lucrările se adresează unei categorii de cititori care au o pregătire de specialitate sau informații destul de avansate într-un domeniu sau un grup de domenii (studenți, învățători, profesori din învățămîntul secundar etc.) fiind menite să le îmbogățească și consolideze cunoștințele.

Nivel superior. Avem în vedere în general la lucrările de referință, care consemnează rezultatele cercetării specializate, noi descoperiri în domeniul științific, contribuții serioase la clarificarea unor importante probleme în domeniul disciplinelor umaniste etc. Enciclopediile se înscriu tot acestui nivel de prezentare. Programul schițat în articolul lui D. Trancă este judicios și realizarea lui s-ar înscrie ca unul din marile succese ale culturii noastre.

Insistăm ca literatura de informare să se dezvolte *simultan pe toate nivelele de accesibilitate*, întrucît toate categoriile de cititori trebuie să găsească în librării cărțile de care au nevoie. Insistența asupra respectării caracteristicilor fiecărui nivel de accesibilitate — care are valoarea unei axiome — ar putea părea de prisos; o facem totuși, pornind de la faptul că în ultima vreme ne-am întîlnit în cîteva rînduri cu teza eronată a unor istorici și critici literari sau oameni de știință și tehnicieni care pretind că în actualul stadiu de dezvoltare a culturii noastre lucrările editate trebuie să fie *numai* de un nivel elevat, recte să se tipărească exclusiv lucrări de tip mediu și superior — dar mai ales de nivel superior — ignorîndu-se faptul elementar că, pentru a ajunge la înțelegerea unor cărți de această factură, tineretul școlar și universitar și în general nespecialiștii au nevoie în prealabil de lucrări de largă accesibilitate. Datorită presiunii unor asemenea opinii, chiar anumite colecții și serii destinate elevilor sau publicului larg — Seria de *micromonografii, Biblioteca școlarului, Biblioteca pentru toți* — publică, uneori, lucrări sau studii introductive depășind puterea de receptivitate a categoriei de cititori căreia îi sînt destinate. În seria de *Sinteze* a Editurii Tineretului au fost publicate două excelente cărți *Despre stil și arta literară* de T. Vianu și *Semnurile muzicii* de G. Bălan, superioare prin factura lor nivelului de popularizare specific seriei respective. Exemplele s-ar putea înmulți îngrijorător, fiindcă cele mai multe titluri publicate în colecții nu se suprapun specificului acestora. Anumiți critici literari manifestă o superioară neîncredere față de lucrările care răspund unor sarcini didactice sau de cultură generală bine precizate, ignorînd faptul că într-o cultură evoluată este obligatoriu ca pe o anumită temă să se găsească în permanență în librării cărți de diferite nivele științifice, fiecare cititor avînd posibilitatea să-și aleagă tipul de lucrare adecvat pregătirii lui culturale. Eficacitatea timpului de ediție — profil, nivel, modalitate de prezentare — nu trebuie sacrificată pentru a se face concesii autorului, ci acesta trebuie să se identifice cu timpul de ediție și să-i respecte profilul.

Literatura de informare, încă deficientă în ansamblul culturii noastre, trebuie să se bucure de atenția cuvenită. Nu se poate concepe — pentru a satisface sarcinile de mare răspundere care stau în fața edituriilor în opera de instruire multilaterală, profundă și diferențiată a tuturor categoriilor de cititori — permanentizarea lacunelor existente. Actualul stadiu de dezvoltare a mișcării editoriale oferă condițiile necesare pentru rezolvarea problemei.

●

cordovanii, ediție și lectură nouă

durabile ca și necunoscute, am zice, prozei noastre epice, dacă i-ar lipsi Pădurea Nebună *de Zaharia Stancu.*

Dar, oricum, aprinderea pasională ca destin al unei vieți și de bărbat și de femeie, precum și priceperea inocenții ei, pune lumini statornice, dimpreună cu evocările de peisaje, pe fondul de violență al narațiunii. Așa este prima rămînere, singuri, a lui Lae și a Parascăi în noapte, la cîțiva pași de casa ei, unde mamă-sa bodogănea din cauza necuvenitei întîrzieri și tot astfel, între altele, este noaptea de peste un timp, pe care o petrec amîndoi în plin cîmp.

Altădată, după căsătorie, Parasca îmbunează pe Lae cu un gest femeiesc și el își urmărește schimbarea: „Mîna Parascăi s-a așezat pe mîna mea. Și-o parte din căldura ei s-a strecurat în mine, ușor, fără să mă înfioare. Și mie mi-au pîlpîit în fața ochilor inelele acelea jucăușe de pe fruntea ei și de după ceafă, vîrtecușurile acelea de lumină. Și-am auzit parcă, de undeva din urmă, ca pe o unduire de spice care dau în copt, foșnetul acela moale al genelor, pe care nu-l mai auzisem de mult. Toate au fost scurte și trecătoare și eu am tresărit cînd i-am auzit glasul și parcă mi-a părut rău de ceva, fără să știu de ce".

Conlocuirea, în aceeași conștiință artistică, a facultății realist epice, care nu ocolește nici înjurătura, cu aceea opusă a celor mai subtile descifrări erotice, a poeziei peisajelor și a cadențării expresiei, alcătuiește întreaga originalitate, din care Ion Lăncrănjan și-a înălțat masivul roman.

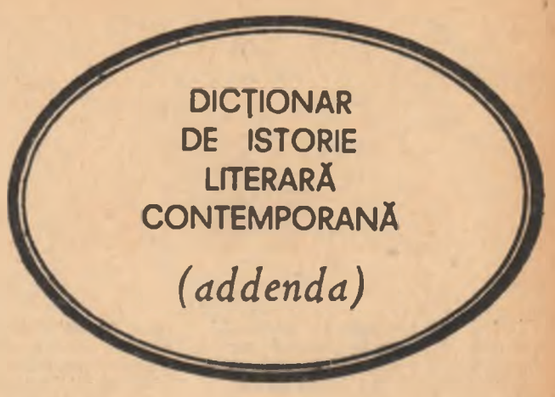

oscar walter cisek

Născut la București (6.XII.1897—30.V.1966), Cisek și-a început de fapt îndelungata sa activitate de publicist de propagator al literaturii universale în anul 1919 în coloanele ziarului sibian Deutsche Tagespost. Aici a tipărit, între altele, prima prezentare din scrisul de limbă germană de la noi a lui Henri Barbusse, căreia i-a adăugat o traducere proprie a unui fragment din **Le feu.** Rod al simpatiilor sale pentru literatura progresistă este și articolul despre M. Gorki (1920), scris special pentru ziarul muncitoresc timișorean **Arbeiterzeitung.** Tot în 1920, în coloanele revistei **Frühling** (Sibiu), apar multe din poeziile lui O. W. Cisek, precum și primele sale prezentări ale artiștilor plastici români. „Scrisorile" sale, apărute din 1920 înainte în revista berlineză **Literarische Echo,** contribuie la popularizarea peste hotare a literaturii române precum și a scrisului de limbă germană de la noi.

În 1921 pleacă la München pentru a studia istoria artelor și se folosește de șederea sa în Germania pentru a publica noi dări de seamă despre literatura română, precum și traduceri din proza și poezia românească.

Întors în țară în 1923, Cisek se impune rapid drept unul din cei mai competenți critici și istorici de artă; lui i se datorează în presa românească — a colaborat între altele la **Ideea europeană, Contimporanul, Cugetul românesc** — studii substanțiale despre Șt. Luchian, H. Catargi, Th. Pallady, iar monografia sa despre Th. Aman (1932) a fost tradusă în mai multe limbi. În străinătate, mai ales în coloanele lui **Prager Presse,** a publicat nenumărate traduceri contribuind la popularizarea creației lui Lucian Blaga, Adrian Maniu, B. Fundoianu, Bacovia etc.

În revistele de limbă germană de la noi — între care **Ostland** (Sibiu) și **Klingsor** (Brașov) — Cisek își continuă activitatea sa de interpret al artei plastice și al literaturii române, dar se impune cu autoritate, mai ales din 1925 ca nuvelist de o pregnantă personalitate.

Povestirile sale, ai căror eroi sînt în genere români sau fac parte din alte naționalități conlocuitoare decît cea germană, sînt caracterizate prin rigurozitatea construcției lor epice, printr-o evocare răbdătoare mai ales a reacțiilor primare, precum și prin stilul lor, străin de orice facilitate, mai curînd inspirat de proza alambicată, de largă respirație a lui Th. Mann.

Primul volum de nuvele al lui Cisek **Die Tatarin** (Tătăroaica), rol al unei severe auto-exigențe selective, apărut la Hamburg în 1929, l-a impus dintr-o dată drept unul din cei mai de seamă prozatori de limbă germană. Nu întîmplător această carte a fost menționată elogios cu ocazia severei trieri ce s-a făcut în 1929 în vederea atribuirii prestigiosului premiu literar „Kleist".

Un răsunet relativ mai redus l-au avut volumele următoare ale lui Cisek. Romanul **Unbequeme Liebe** (Dragoste incomodă), apărut la Hamburg în 1932 și în traducere maghiară la Bratislava în 1937, constituie o investigație lucidă, critică a „oblomov"-ismului unor cercuri burgheze românești, nu fără momente trenante și accente naturaliste. Culegerea de versuri **Die andere Stimme** (Vocea cealaltă), apărută la Dresden în 1934, înmănunchează cele mai însemnate dintre creațiile sale lirice.

Închinat realităților din Delta Dunării, vieții trudite, năzuințelor și dragostei aspre și năvalnice a pescarilor lipoveni, romanul **Der Strom ohne Ende** (Fluviul fără sfîrșit) constituie după aprecierile unanime ale criticii timpului, confirmate și de istoriografia noastră literară, o realizare remarcabilă. Această adevărată epopee, majestuoasă și lentă ca apele Dunării aproape de vărsare, apărută inițial la Berlin în 1937, a fost retipărită la Zürich în 1943 și în R.D.G. în 1958.

Viața oamenilor simpli din Țara Oașului, înfățișarea lor cu natura alcătuiesc, în esență, subiectul următorului roman al lui Cisek, **Vor den Toren** (În fața porților). Acest volum, încheiat încă din vremea celui de-al doilea război mondial, a fost tipărit la Frankfurt pe Main, în 1950, reeditat fiind apoi la Zürich în 1953 și la București în 1964. Postfața de acum doi ani, scrisă cu o căldură neobișnuită la un prozator reputat pentru modul voit glacial în care s-a străduit să evite în operele sale literare propriu-zise și în comentariile la ele orice „participare auctorială," constituie o adevărată profesie de credință a unui om ce se simte legat de oamenii din popor, atît de bogați în simțire și atît de reticenți în exprimarea acesteia.

După ani de activitate funcționărească, dintre care o parte în carieră diplomatică — asemenea lui F. C. Weiskopf și Saint-John Perse — datorită condițiilor create de regimul nostru creației literare și artistice, Cisek s-a putut dedica, în sfîrșit, întrutotul scrisului. Numai grație acestor circumstanțe s-a născut în el hotărîrea de a-și consacra forțele concepției unei vaste fresce istorice, dedicată evocării răscoalei moților din 1784 în întregul ei context.

Paralel cu o documentare uriașă și cu o lentă muncă de gestație pentru ceea ce avea să fie culmea creației sale, Cisek a desfășurat cu o energie tinerească o vie activitate publicistică, de traducător, de memorialist, de critic și istoric literar. Dintre volumele sale de traduceri din această vreme pot fi citate cele din opera lui N. D. Cocea (București 1949), M. Sadoveanu (Berlin 1953) și Zaharia Stancu (București 1955), dintre studiile sale literare cele dedicate lui Eminescu (1957), Goethe (1957), M. Sadoveanu (1953 1955, 1959) și T. Arghezi (1957, 1961). Foarte interesante sînt amintirile sale despre G. Enescu (1958) și mai ales cele despre Th. Mann (1954, 1955, 1964), de care s-a simțit legat printr-o adevărată „Wahlverwandschaft" (afinitate electivă) și care găsise de mai multe ori ocazia să sublinieze prin viu grai și în scris stima ce i-o purta lui Cisek.

În mod paradoxal, Cisek, atît de cunoscut peste hotare, avea să aibă la noi în țară de-abia în condițiile României socialiste primul său volum de povestiri — este vorba de **Am neuen Ufer** (La malul nou), carte prefațată de Alfred Kittner, apărută la București în 1956 și înmănunchind cele mai însemnate creații ale sale, inclusiv **Die Tatarin.**

La mai bine de un deceniu după schițarea primelor capitole și la cinci ani după publicarea primelor fragmente, a apărut **Cartea I-a: Crișan** din **Reisigfeuer** (București 1960, Berlin 1961, în traducere românească sub titlul „Pîrjolul", București 1963), iar **„Cartea II-a: Horia** a văzut lumina tiparului la București în 1963, ediția R.D.G. ca și traducerea românească datînd din 1964.

Această operă capitală a lui **Cisek,** încununată cu premiul „Ion Creangă" pe anul 1964 al Academiei Republicii Socialiste România, a fost asemuită pe bună dreptate, în ceea ce privește amplitudinea investigației social-politice și în ceea ce privește realizarea imaginii istorice prin mijloace pur literare, cu un **Om între oameni** de Camil Petrescu. Pe de altă parte în legătură cu redarea ușor mitizată a eroului titular — aci Horia — scutit spre deosebire de celelalte personaje, de slăbiciuni și ezitări, se impune și comparația cu tetralogia **Joseph** a lui Thomas Mann.

Moartea a curmat activitatea creatoare a lui Cisek, într-un moment în care acesta era preocupat de evocarea figurii luminoase a haiducului Pintea: romanul **Dickicht vor Tag** (Tufiș în zori), din care au apărut în 1965 extrase în **Neue Literatur** și — în traducere — în **Scînteia.**

Pentru meritele sale literare, Oskar Walter Cisek a fost distins succesiv cu „Steaua Republicii Socialiste România; și cu „Ordinul Muncii". Din 1962 a fost membru corespondent al „Academiei de artă" din Berlin.

HEINZ STĂNESCU

ARTE

film

dacii (I)

Căutînd cu pasiune și modernă curiozitate să fixeze în imagini cinematografice începuturile istoriei lor naționale, românii au ajuns să răstoarne însuși conceptul de superproducție, redimensionîndu-l, apropiindu-l de zona nobilă a artei. Așa se va putea scrie, cred, despre *Dacii*, într-o viitoare istorie universală a filmului. Teoretic, fenomenul era previzibil : era de așteptat ca din întîlnirea „colosalelor" mijloace de expresie ale superproducției cu o anumită gravitate — culturală, intelectuală — a conținutului, să se nască, mai curînd sau mai tîrziu, opere de artă. Practic, fenomenul a avut loc la noi, ceea ce constituie simptomul unei vitalități admirabile, aproape nemărturisite pînă acum.

În ce constă această redimensionare, această semnificativă „lectio" care pleacă — în sfîrșit ! — de la studiourile noastre sau, mai simplu, ce anume deosebește *Dacii* de superproducțiile curente ? Desigur, angajarea ideologică și poetică a autorilor, efortul lor de artiști adevărați. Dar aceasta nu e decît o afirmație generică, aproape abstractă. Mai trebuie să fie ceva. M-am gîndit de multe ori la autorii unor impozante reconstituiri ale antichității, de la Carmine Gallone la Joseph Leo Mankiewicz, și m-am întrebat : ce le pasă, la urma urmei, unuia de soarta Cartaginei (în flăcări), iar celuilalt, de capriciile Cleopatrei ? Au avut și au ei ceva de căutat și de exprimat, în afară de exotism și de erotism ? Nu cred. Iată, prin urmare, o deosebire esențială în raport cu astfel de antecedente : lui Titus Popovici și lui Sergiu Nicolaescu *le pasă* de tot ce se întîmplă, de tot ce se vede și se spune în *Dacii*. În numele unui patriotism elevat, cu conștiința vie a pionieratului. Fiindcă nu trebuie să ne scape faptul că — exceptînd cîteva versuri și cam tot atîtea proiecte literare — *Dacii* n-au fost, inițial, nici poem, nici roman, nici piesă de teatru. (Se știe, *Tudor* a fost la început lucrare dramatică, *Pădurea spînzuraților* — roman, ca și *Răscoala*, iar *Golgota* — fapt de cronică relativ recentă, ușor de reconstituit.) Dimpotrivă *Dacii* au devenit de-a dreptul film, adică fără să aibă suportul unei tradiții artistice prealabile, fără „cultura" pe care o asemenea tradiție o aduce, de obicei, ca element intermediar, ca model posibil. Cu alte cuvinte, Titus Popovici și Sergiu Nicolaescu au fost nevoiți să creeze oarecum *ex novo*, adică să treacă de la document direct la imagine sau, mai exact, de la arheologie direct la arta filmului, ceea ce face ca reușita lor să ne apară cu atît mai valoroasă, cu atît mai meritorie. (Ce-i drept, romanii au mai apărut în filme, dar nu în Dacia, iar dacii — deloc.)

Văd filmul nu atît ca pe un cerc, în felul sanctuarelor rotunde de la Grădiștea Muncelului, cît ca pe elipsa unui scut dacic. O elipsă cu două focare de entuziasm : unul — mai reținut, mai disciplinat, mai „clasic" — scenariul lui Titus Popovici ; celălalt — mai năvalnic, mai liber, mai „romantic" — regia lui Sergiu Nicolaescu. De altfel, pe o dualitate similară se structurează și se echilibrează întreg filmul : de o parte, dacii, de cealaltă — romanii, cu tot ceea ce implică zestrea spirituală și materială a fiecărui nucleu în parte, pînă în scena finală, pînă la ultima fotogramă, cînd încleștarea vie (dar trecătoare) a oștilor incremenește în aceea inertă (dar eternă) a pietrei de Columnă.

Un scenariu, s-ar putea spune, „de fier" stă la baza *Dacilor* și mă refer la însăilarea riguroasă a povestirii, dar mai cu seamă la „armătura" ei istorică și culturală. Titus Popovici se arată bine informat și sfătuit în privința întregii perioade dintre anii 85/86 e.n. cînd, după înfrîngerea lui Appius Sabinus, împăratul Domițian intervine pentru prima oară, personal, în campania dacică, și anii 87/88 e.n., cînd generalul Cornelius Fuscus, înfrînt și ucis, e înlocuit cu Tettius Julianus, care se va dovedi mai norocos. Solid ancorat în realitatea istorică a acestui interval de 3 ani de lupte și scurte răgazuri, urmărind îndeaproape itinerarul legiunilor romane spre Sarmizegetusa, scenaristul a construit cu răbdare și îndemînare o acțiune fictivă, al cărei merit principal e de a mișca personaje cu o viață autonomă, limpede individualizată (ceea ce explică, în bună măsură, reușitele actoricești), o viață armonizată cu principalele linii de forță ale istoriei. Apoi, scenariul ne apropie — adeseori într-un mod fascinant — de ceea ce s-ar putea numi „modul de viață" dac : religie, datini, port, artă militară, îndeletniciri — alesînd încă o dată miraculoasa capacitate de reconstituire vie, în mișcare, a cinematografului. Din acest punct de vedere, *Dacii* vor rămîne pentru totdeauna în istoria culturii și artei românești ca un fel de *editio princeps*, model și loc de referință. Subtilitatea realizatorilor merge pînă la a oferi și interpreta — virual — cele două variante etimologice ale însuși numelui dacilor, așa cum sînt date în cunoscuta carte a lui Hadrian Daicoviciu : *dacos* (acad. D. Daicoviciu, cuvînt ipotetic semnificînd cuțit, pumnal) și *daos* (Vl. Ghiorghiev), adică lup, care e prezent și în însemnele de război dacice (balaurul cu cap de lup).

Firește, diferențele dintre cele două civilizații sînt marcate și la nivelul mentalității, al „modului de a gîndi" : rațional, „pozitivist", sistematic, la romani ; mai instinctiv, imaginativ, metafizic la daci. Rareori am asistat — fiind vorba de film — la o mai interesantă confruntare și diferențiere a două popoare prin modul lor de a lupta, prin geniul lor militar (poate de la *Henric V* al lui Olivier încoace nici n-ați mai putea cita alt exemplu). Vitejia dusă pînă la jertfa de sine a oșteanului dac e comparată cu arta precisă, cu gradul înalt de instruire al legionarului roman, și chiar din primele scene ale filmului înțelegem că se înfruntă abilitatea, spontaneitatea, viclenia de minte — capabile să atingă sublimul — cu sistemul, cu știința riguroasă a războiului — aparent greoaie, dar invincibile.

Prevăzute încă în scenariu, secvențele care punctează meravurile și obiceiurile dacilor sînt revelatoare : întrecerile între voinici, culminînd cu arca probă ultimativă (și inedită în istoria „suspense"-urilor) a pumnalului — *daca* — înfipt în ritm accelerat, ca la o ciudată ciuleandră, printre degetele luptătorului legat la ochi; „aruncarea în suliță" a tînărului sacrificat, solie trimisă zeilor (ceea ce i se întîmplă fiului lui Decebal, fragedul și bravul Cotiso) ; tărîna luată în pumn de cel care moare și însăși întîmpinarea morții cu veselie ; dansurile în cerc cu strigături abia schițate, rudimentară anticipare a horei românești. În această privință, a anticipării, o importantă caracteristică a filmului e de a crea și întreține ideea și sentimentul continuității, al filiației directe între momentul dacic și întreaga istorie a poporului nostru din cele trei provincii originare. Rezultatul e obținut prin luminarea — și de data aceasta — din două focare : dacă, așa cum afirmă în programul de sală, Titus Popovici face apel la cronicar pentru a ne reaminti : „Cu cele trecute să ne precepem cele viitoare...", aș putea spune că Sergiu Nicolaescu înțelege trecutul recurgînd la prezent, într-o profundă viziune marxistă a dialecticei istoriei, adică el are conștiința limpede a trecutului, a prelungirii și depășirii critice a acestuia în și prin prezent. E un motiv asupra căruia voi reveni săptămîna viitoare, în analiza acestei pasionante, fecunde, nobile premiere cinematografice românești.

FLORIAN POTRA

marginalii la un concert

Nimic mai pasionant pentru un ascultător sau critic dintre cei tentați a se apleca asupra ineditului ori asupra unor lucrări rar prezentate decît să aibă prilej să urmărească ceea ce cu cîteva decenii în urmă se înfăptuia în muzica românească. Că nu la mulți se afirmă acest spirit cîteodată cu înclinație istoriografică, este desigur natural. Dar adesea e binevenit. El resuscită portrete, situații, panorame, desenînd etape creatoare, favorizînd clare judecăți de valoare.

În muzica românească, multe lucruri, — foarte multe, — rămîn încă cunoscute insuficient, alteori total necunoscute. Dispunem într-adevăr de materiale (partituri) o mulțime, în majoritate neexecutate, unele datînd de cîteva secole, (muzică eclesiastică), altele mai noi care își așteaptă interpreții. Faptul generează rețineri justificate, istoricul, criticul șovăind a rosti cuvinte ferme, a emite judecăți cît de cît definitive asupra unor întregi epoci ale istoriei muzicii naționale. Alteori, interpretări neizbutite îngreuiază de asemenea, actul critic. Problematica ce se ridică spre rezolvare, necesită un nobil spirit de restaurare a acestor comori artistice, — fie numai ca documentare.

O tendință de păsire în acest sens, un început, a constituit recentul concert al Orchestrei de studio a radioteleviziunii în programul căreia au figurat cîteva lucrări din „perioada romantică" a muzicii românești — „Frescă antică" a lui Theodor Rogalski, „Concertul pentru vioară și orchestră" de Constantin C. Nottara și opera „Zobail" de Constantin Bobescu, — toate fiind primite cu interes, dobîndind frumos succes, îndreptățind astfel teza susținută mai sus, nu numai din punctul de vedere critic, ci și al satisfacției publice.

„Frescă antică" este una din lucrările de tinerețe ale lui Theodor Rogalski, tributară unor influențe eterogene evidente, stilistic plutind undeva într-un spațiu impresionist, pastelar, idilizat, în care se pot întrezări însă certe calități de măiestrie, atracția spre inedit și poetic, atîtea din notele-i caracteristice ce a cultivat mai tîrziu. Rafinatul simț al timbrelor, stăpînirea desăvîrșită a tehnicii instrumentației ridică nivelul lucrării, tematic modestă tăgăduind totuși categoric putința de a o cataloga între lucrările sale „de școală". Trebuie să spunem însă că prezența repetată a acestei piese în concerte nu poate substitui o serie întreagă de lucrări majore ale sale, ce sînt auzite foarte rar : schițele simfonice „Înmormîntare la Pătrunjelu", „Paparudele", celebrele „Trei dansuri românești" sau altele necîntate încă : baladele „Toma Alimoș", „Iancu Jianu". „Mihu Copilu" etc... Programul își putea propune în mod mai fericit prezentarea unora dintre aceste lucrări.

„Concertul pentru vioară și orchestră" de C. C. Nottara, — lucrare tîrzie a compozitorului, în care elementul etnic se găsește substanțial impregnat facturii muzicii, — trebuie considerat o fericită încercare în literatura noastră concertistică de pe atunci. Este una din multiplele căutări și încercări ale creatorilor înaintași, chemați a realiza sublimarea lingvisticei muzicale naționale în structuri majore, chemați a găsi drumul etosului artei noastre spre universalizare. Ne avînd totuși suficient tonus, neputînd exprima esența, permanența, virilitatea specificului muzical românesc, concertul rămîne, credem, un prolog, un prolog prevestitor pentru marile producții concertistice ce i-au urmat în creația românească.

Partea a doua a concertului a produs surpriza prezentării unei opere în primă audiție, „Zobail" de Constantin Bobescu, pe un libret inspirat din poezia lui George Coșbuc. Lucrare monumentală, — opera „Zobail" a captivat auditoriul, timp de peste o oră, transpunîndu-l într-o atmosferă poetic-exotică dezvoltînd tensiuni romantice izbucnite dintr-un bogat aparat orchestral, coral și solistic, construind pe întinse planuri sonore, largi secțiuni lirice, impulsionînd discursul prin dinamice dialoguri melodice cu caracter model-oriental prin antrenante jocuri ritmice. Opera își va cîștiga cu siguranță un loc propriu în șirul repertoriului liric național. Reușita primei audiții a fost condiționată și de interpretarea corectă, expresivă și inspirată a soliștilor.

Ca și la celelalte piese din programul serii dirijorul Constantin Bobescu în interpretarea propriei lucrări a dat întreaga măsură a calităților sale de șef de orchestră. Nu este oare C. Bobescu artistul care să se consacre împreună cu orchestra sa, prezentării tezaurului muzicii românești încă ne audiate ? Hotărît lucru Da.

O notă aparte, pentru solistul concertului, Virgil Pop, violonist de clasă, mereu prezent cu repertorii din muzica românească, etalînd măiestrie afinitate către nou, outînd deveni, — depinde numai de dînsul ! — violonistul muzicii contemporane românești

IANCU DUMITRESCU

DINU SĂRARU

CRONICA TEATRALĂ

acest animal ciudat

Tolstoi a fost atît de cucerit de „drama" Olencăi din povestirea lui Cehov Draga de ea, **încît și-a căutat pînă și în Biblie argumentele pentru a convinge cititorii că ușurătatea eroinei e numai aparentă, viața ei nefiind altceva decît un nesfîrșit lanț de dovezi ale unei dragoste fără margini pentru om.**

Ciudățenia acestei ființe naive vine din aceea că nu poate trăi în afara abandonării totale bărbatului, și deci nu poate fi vinovată că destinul o leagă mereu de un alt bărbat. Dar arta schițelor lui Cehov rămîne magistrală nu prin degajarea compasiunii față de oamenii sărmani, indiferent de natura tristeții lor, ci datorită unei suave cruzimi cu care se denunță ridicolul împrejurării tragice.

Ce poate fi mai tragic decît moartea umilului funcționar, survenită brutal, în urma unui strănut în chelia înaltului personaj așezat înaintea sa cu un scaun, la un spectacol de operă ? Călinescu vede în protagonistul din formidabila povestire Moartea funcționarului **„un erou shakespearian, pot să zic chiar, pentru claritatea ideii, homeric !" Și totuși noi am rîs cu hohote homerice la scena scuzelor. Chiar și durerea de măsea poate fi atît de cumplită încît să suscite compătimirea cea mai adîncă și totuși Cehov vede aici ridicolul împrejurării, cu o cruzime pe care intenționat am numit-o fiindcă pe scriitor nu durerea îl interesează, ci destinul.**

Scoțînd în lumină ciudățenia dublei imagini a fiecărei situații umane împinsă pe o treaptă limită, scriitorul nu va putea însă niciodată să nu strivească în colțul genelor o lacrimă. Radiografiind universul spiritual în zonele cele mai diverse, el se oprește, cu precădere, asupra acelui furnicar uman unde accentul patetic al dramelor e lesne convertibil în ridicol. Ridicolul e al condiției umane umile, pentru că bietului funcționar răcit nu i se poate propune duelul. Existența lui se petrece în zona indiferenței. Frica lui paralizantă nu-l poate conduce la actele unui Richard al III-lea, dar ea nu e mai puțin intensă. Supus unei condiții sociale de umilință, el nu poate să curme decît o singură existență : a sa.

Un cavaler galant și cu metodă în arta amorului, își povestește cu încîntare aventurile, gata să dea interlocutorului o „probă" doveditoare a garantatului succes. Situația se schimbă brusc. O împrejurare net comică ia o turnură dramatică, scriitorul proiectînd din alt unghi, grav de data aceasta, aceeași ciudățenie a condiției umane. Căci cine se va fi gîndit că ușuraticul cavaler se va putea afla, vreodată, în fața marilor întrebări iscate de prezența femeii ?

Aici însă Cehov se apropie de arta teatrului său inegalabil, care constituie un capitol conceptual aparte al operei lui bogate. Cehov încetează să se mai amuze. Doamna cu cățelul **e o dramă puternic răscolitoare a conștiinței, atrăgînd atenția asupra unor principii de existență. În teatru, Cehov încetează de a mai fi un scriitor satiric.**

Ce face Gabriel Arout ? Cu un instinct teatral indiscutabil, nu fără a pierde prilejul de a inocula, cînd poate, replicii de atmosferă cehoviană, aerul jovial al ironiei degajate de spețăi tipic franțuzească, el ne invită să răsfoim cîteva pagini ale povestirilor în care scriitorul rus a surprins pentru totdeauna ciudățenia în ce are ea mai amenesc. Astfel se adresează, acelei povestiri cunoscută sub titlul Draga de ea, **combină cu un simț scenic remarcabil** Moartea funcționarului **cu** Femeia fără apărare **etc, etc. În sfîrșit, își întemeiază echilibrul lucrării pe transcrierea pentru actori a bucății celebre** Doamna cu cățelul. **Un spiritual comentariu, pe alt de cehovian, pe atît de francizat, unește episoadele disparate, pentru a ni se oferi, în esență, universul propriu scriitorului rus. Hibridul, sub aspect dramaturgic, e evident, dar din punct de vedere teatral, pansele sînt nu mai puțin evidente. Cu o singură condiție : ACTORII. Pentru că textul însumează virtuțile unui recital. Iată ce am și văzut la spectacolul de neuitat al Teatrului Nottara. Un recital de virtuozitate actoricească. Rar lucru, de la o vreme, la noi, și poate că și de aceea atît de tulburător.**

Dar înainte să vorbim despre regizorul timid care era Sanda Manu și care acum se dervășie de o sensibilitate a nuanțelor de cel mai bun augur pentru un asifel de spectacol. E în regia ei o distinsă spiritualitate, care dă cadrului scenic, dispoziției actorilor, supunerii jocului de lumini și intervenției coloanei sonore o semnificație simbolică, apță să lumineze infinitele nuanțe ce conduc la convertirea dramei în ridicol și a umorului jovial în tragedie de conștiință. Adaug la acestea înțelegerea faptului că spectacolul aparține, în cazul acesta, în mod expres și categoric, ACTORILOR. Aceștia sînt : George Constantin, Gilda Marinescu, Mihail Heroveanu.

Cine l-a văzut pe Bălățeanu în rolul baronului din Artist de noapte, **trăgîndu-și mănușa ruptă pe degetele înghețate, va putea să confirme afirmația mea că George Constantin își egalează cu brio strălucitul profesor. Ei bine, iată un spectacol în care actorul forțează pur și simplu cronicarul să apeleze la superlative. Sînt momente în spectacol care se impun memoriei, datorită prezenței acestui actor extraordinar. Iată-l, jovial și ușor grisat, discutînd amuzat și superior, dar nu mai puțin convins, cu un cățel ascuns într-o cușcă, încercînd să definească condiția umană cu melancolia perspectivei timpului trecut, dar și pierdut. O bonomie caldă transfigurează aerul său de înțelegător al ciudățeniilor omenești văzute de undeva de sus, și în același timp din mijlocul plicticelor atît de firești ale omului. Comentariul însuși constituie pentru actor o demonstrație de virtuozitate, asemeni unui pianist care se joacă pe clapele alb-negre. Cavaler galant în compartimentul de tren, trăind surpriza răsturnării pe rînd a sentimentelor în fața unei tinere femei pe care încearcă s-o cucerească complăcîndu-se, cartenilor, pentru prima dată cinstit, în situația de a cere unei ființe despre care crede că-i poate salva material, actorul desfășoară un adevărat evantai, fulgurațiilor colorat, de reacții și accente de o vibrantă emoție. În pastura mojerului de provincie supus chinurilor unei dureri de măsele, el compune o imagine de un excepțional comic grotesc. Momentul în proporții homerice, prin dimensiunile temirului care-și trage esența din tragedia interpretată cu o artă de o autenticitate covîrșitoare. În sfîrșit, iată-l cu morga marelui financiar, chinuit de o neferită sciatică și mediat de o mulțime de petiționari care nu vor decît să-i gratuleze, ucigîndu-l însă prin insistență. Actorul trece de la o virstă la alta, de la un sentiment la altul, de la o reacție psihologică la alta cu o ușurință uimitoare, față de perfecțiunea fiecărei ipostaze în parte. Nu mai vorbim de acel personaj din** Doamna cu cățelul, **unde George Constantin se dovedește un virtuos al coloraturii psihologice, partitura lirică a rolului fiind, în mod special, magistral realizată. Mă gîndesc că o asemenea suită de situații actoricești ar merita filmată și proiectată drept lecție la Institutul de teatru. În majoritatea situațiilor de la egal la egal, Gilda Marinescu face, la rîndul ei, să strălucească o natură actoricească fericit dăruită. Reținem îndeosebi, din momentele în care apare, jocul actriței în Olenca, apoi în solista de cor, compoziția excelentă din Bătrîna fără ajutor și arta de rafinament pe care artista o face să brieze în** Doamna cu cățelul. **În sfîrșit, Mihail Heroveanu, mai ales prin compoziția din** Moartea funcționarului **— aceasta constituindu-se într-un moment de mare teatru — face din prezența sa în spectacol un prilej de consacrare a virtuților sale remarcabile.**

Nu mă pot opri, încheind, să nu-mi exprim speranța că acest spectacol, alături de acela al Soranei Coroamă cu Patimi **vor constitui etalonul eforturilor viitoare ale teatrului condus de Horia Lovinescu.**

popa v. niculae, artist popular din tirpești-tg. neamț

Arta noastră populară este rodul efortului creator al miilor de artiști anonimi, care fără a avea conștiința valorilor create și-au trăit viața în satele lor și au dispărut lăsînd în urmă-le obiecte a căror valoare artistică formează mîndria multor muzee.

Puține biografii de artiști țărani au fost consemnate în lucrările de artă populară, fie din cauză că urmele nu au putut duce pînă la ei, fie că muzeografii și cercetătorii, au privit fenomenul în ansamblu, concepînd o practică potrivit căreia arta populară a fost și este anonimă. Se cuvine, astfel ca toți cei ce au fost privați de privilegiul de care se bucură artiștii culți, să fie popularizați și mai ales îndrumați cu competență, în așa fel încît creația lor să devină un stimulent pentru alții și un bun al întregului popor.

Cred că nu se poate face distincție între un artist plastic al cărui nume poate figura în expoziții, lucrări de specialitate, articole și cronici, și un creator popular cu o biografie simplă, a cărui strădanie, și mai ales autenticitate, obligă cu prisosință la acordarea unui loc de cinste în ierarhia artiștilor poporului nostru.

Niculae V. Popa, din satul Tirpești, raionul Tg. Neamț, este un sculptor popular veritabil, un adevărat creator, cu mari calități, ce-și manifestă sentimentele cioplind bucățile de gresie pe care și le cară singur, cu traista, de la distanțe ce numără kilometri.

Este surprinzătoare plasticitatea cu care tratează piatra, forța de expresie ce amintește de sculptura sumeriană sau precolombiană. Capetele lucrărilor sale au aerul statuilor din insula Paștelui și deși la proporții reduse, se bucură de aceeași monumentalitate.

Născut în 1919, în satul Tirpești, raionul Tg. Neamț, este, ca și Antonie Mogoș, cîntăreț la biserica din sat, fără studiile necesare ce i-ar fi oferit măcar o bază pentru arta pe care o practică. Arheolog amator încă de prin 1937 și colaborator apropiat al arheologilor Academiei și Muzeului de Arheologie al Republicii Socialiste România, a colecționat piese diferite, din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre înființînd, cu o parte din ele, o secție muzeală din satul său pe care unele organe locale, din păcate, vor s-o desființeze, iar pe altele donîndu-le Muzeului raional Tg. Neamț. Este totodată culegător de folclor, autorul unui roman autobiografic în versuri, și creator de costume pentru jienii și irozi. După cum se vede este un artist complex, care le face pe toate cu dragă inimă, după cum zice el : „Mi-a plăcut a boalii să mă ocup de ele".

De sculptura în piatră se ocupă de vreo 14 ani, după ce a văzut niște cioplitori în piatră ce lucrau la restaurarea bisericii Trei Ierarhi din Iași. Lîngă ei a întîrziat multe ore privindu-i cum lucrează.

La început a avut insuccese. Primele 5—6 piese nu i-au plăcut și le-a lăsat unei surori. Peste cîțiva ani a făcut cîteva figurine foarte reușite, cu care, amestecate în pămîntul șantierului arheologic din sat, a stîrnit entuziasmul cercetătorilor. Bineînțeles că gluma a fost dezvăluită la timp de autorul ei, și hazul a fost general, după care a urmat o serie de daruri ce au luat drumul Bucureștiului.

Astăzi a ajuns să facă lucruri mult mai valoroase și de mai mare amploare. De la 10—11 cm, a ajuns să depășească lucrări de 45 cm, temele abordate fiind mult mai variate. Își împarte în mod egal atenția asupra oamenilor și asupra animalelor și păsărilor. Este interesant de remarcat simplificarea, condensarea, dar totuși marea apropiere de natură, în special la animale și păsări. Celor care îi cer asemănare mai mare cu natura le răspunde că merge după forma pietrei, și face ce-i cere aceasta. Știe dacă va putea scoate sau nu din ea ceea ce gîndește, adică un cal sau o pasăre, un om sau un șarpe. „Dacă se sparge nu-l lăs. Mă apuc să fac altceva. Eu nu sînt meseriaș. Nu fac negustorie de cîșetre".

Fără să fi fost învățat de nimeni aplică tehnica pe care o au meșterii de specialitate. Începe degrosarea de la cap și nu se apucă de detalii pînă nu a dat forma în mare, scoasă „din gros cum aș face cu toporul la lemn" spune el. După ce capătă certitudine atunci trece la detalii, mergînd pînă la gravarea acestora cu ajutorul unor dăltți foarte mici și ascuțite.

Oamenii săi simplificați, cu volume puternice, dar foarte calde, cu întîlniri de planuri fără muchii, au detaliile anatomice sumar concepute, dar viguros și precis delimitate, amintesc de sculptura Sumerului antic. Aceleași mîini semănînd cu niște gheare, aproape aceiași ochi și aceleași profiluri, aceeași conturare simplificată a gurii.

Copilul cu lingura și cana de lapte, cu atributul sexual evidențiat, perechea de dansatori, baba, ciobanul, femeia cu cercei prin savuroasa lor naivitate, dar marea forță de expresie, situează pe acest sculptor popular în rîndul artiștilor veritabili. El lucrează așa, pentru că nu poate altfel. Aceasta îi asigură de fapt originalitatea.

Deosebit de interesantă este compoziția cu familia în barcă. Cele trei personaje se află într-o ambarcațiie ce amintește de antichitate prin capetele de animale modelate la proră și la pupă, în cazul nostru capete de capră și cîine cu zgardă. Surprins am aflat sursa de inspirație. La cinematograful satului a rulat filmul **Elena din Troia**, unde a văzut tiremele cu prorele modelate. Ajuns acasă s-a apucat imediat de lucru și a ajuns să creeze o piesă de gen de o nespusă frumusețe.

Mai apropiat de natură, cînd este vorba de animale Niculae V. Popa își demonstrează marile sale calități de modelator. Păsări de toate felurile, pupeze, vulturi, găini, rațe, cocoși, animale domestice ca : berbec, vacă, porc, iepure sau animale exotice, ca : girafă, cangur, gorilă și altele sînt sursă de inspirație permanentă pentru acest modest sculptor popular, și un prilej de a-și arăta puternicul spirit de observație de care dispune.

Meșterul Culiță a intuit maniera în care trebuie tratată piatra. Fără să se lase dominat de materie, respectă regulile de prelucrare a acesteia, punînd-o în valoare prin volumele mari pe care le înnobilează cu mici detalii gravate, așa cum procedează cu costumele perechii de dansatori, al femeii cu ciuperca sau la păsări și animale.

Mai întotdeauna personajele sale sînt în acțiune, surprinse într-un moment interesant. Copilul are lingura și cana cu care se hrănește, dansatorii sînt prinși în vîrtejul dansului, calul într-un moment de atenție încordată, familia din barcă în clipe de destindere activă etc.

La prima vedere sculptura sa lasă impresia hieratismului, în special la oameni, dar după scurt timp desprinzi bogăția de sentimente și forța dinamică ce se degajă din ele, simți viața care pulsează sub învelișul de piatră.

Lucrînd în continuare ar putea scoate sculpturile necesare deschiderii unei expoziții în Capitală și poate mai departe

Ar fi de dorit ca unii „specialiști" să nu intervină în creația lui prin sfaturi „binevoitoare", pentru ca să rămînă în continuare același artist autentic, și ne exprimăm recunoștința de această cale față de acest neobosit căutător și creator de lucruri frumoase și valoroase, menite să îmbogățească patrimoniul artistic al poporului nostru.

GH. ALDEA

COMITETUL DE REDACȚIE

GHEORGHE ACHITEI (redactor șef adjunct), I. D. BALAN (redactor șef adjunct) GICA IUTEȘ, AUREL MARTIN, MIHAI NEGULESCU, DINU SARARU (secretar general de redacție) VIOLETA ZAMFIRESCU

Prezentarea grafică D. MOLDOVEANU

REDACȚIA : 8 dul Ana Ipătescu nr. 15 telefon 11.51.54 11.38.51 12.16.10.
ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.33.99
Abonamente : 13 lei — 3 luni, 26 lei — 6 luni, 52 lei — un an.
Tiparul : Combinatul Poligrafic Casa Scînteii

40.220